

**“DET HANDLADE INTE OM KOSTNAD, UTAN
OM VAD SOM VAR BÄST FÖR DEM.”**

DÖVA- OCH HÖRSELSKADADE PERSONERS
UPPLEVELSER AV DÖVKOMPETENS INOM
MÄNNISKOBEHANDLANDE ORGANISATIONER

ADRIAN TRIF

Examensarbete i socialt arbete, 15 HP
Socionomprogrammet
VT 2024

Malmö universitet
Hälsa och samhälle
205 06 Malmö

**MALMÖ
UNIVERSITY**

**“IT IS NOT ABOUT THE COST, BUT ABOUT
WHAT IS MOST EFFICIENT FOR THEM.”**

A STUDY OF CULTURALLY RESPONSIVE
ORGANIZATIONS FOR THE DEAF AND HARD OF
HEARING IN THE SWEDISH PUBLIC SECTOR

ADRIAN TRIF

Degree project in Social Work, 15 credits
Bachelor Programme in Social Work
Spring Semester 2024

Malmö University
Faculty of Health and Society
205 06 Malmö, Sweden

Trif, A. (2024). *“It is not about the cost, but about what is most efficient for them”*. Degree project in social work, 15 credits. Malmö University: Faculty of Health and Society, Department of Social Work.

Abstract

This degree project has enquired about the experiences of deaf and hearing-impaired people in Sweden, in the context of cultural awareness within public sector organizations. The aim of the study was to find out if professionals within the public sector are culturally sensitive towards d/Deaf people and if the cultural, as well as the minority rights are considered by professionals who have d/Deaf clients.

Initially, the data was planned to be collected through semi-structured qualitative interviews, however this method had to be changed as there were various difficulties in recruiting sign language interpreters. Therefore, the method of data collection for this study had to be adapted to the circumstances and an online survey with 25 open questions was created instead. This shift allowed participants to express their experiences and perceptions in writing.

The results of the study suggest that the degree of cultural sensitivity among professionals within public sector organizations is varied, according to the experiences shared by the study participants. These findings offer small, but meaningful insights into the realities experienced by d/Deaf people in Sweden and into the practices of public sector professionals which may require adjustments based on the negative experiences expressed by most of the participants. This study and its findings present areas which may benefit from further studies in regard to maintaining a culturally responsive environment for all people within the organizations of the Swedish public sector.

Keywords: deaf, cultural awareness, Swedish public sector, sign language, minority rights

Förord

Först och främst önskar jag tacka samtliga respondenter som har tagit sig tiden för att bidra till detta examensarbete, trots alla hinder som uppstått längs vägen. Det har inte riktigt blivit den studien som jag först hade föreställt mig, men tack vare era ambitioner och ert samarbete har detta examensarbete kunnat genomföras, på gott och ont.

Vidare önskar jag också säga tack till min handledare, Hanna Egard, som genom dessa 10 veckor varit med mig, genom de roliga stunderna såväl som de mindre roliga stunderna. Tack för att du varit så engagerad och för att du alltid hittat lösningar på de problem som uppstått under skrivprocessen. Främst vill jag tacka dig för att du inte avrådde mig från att genomföra detta arbete och att du hjälpte mig genomföra etikprovningen, vilket betydde otroligt mycket för mig.

De problem som uppstått under dessa 10 veckor är bevis på att fler uppsatser som dessa krävs, där problem som bristfällig dövkompetens, okunskap kring dövas behov och audism behöver belysas. Min förhoppning är att min uppsats ska belysa dessa problem och väcka intresset för dövvärlden hos andra. För att framtida uppsatser som dessa ska kunna bli en verklighet, behöver studenter ges mer stöd i form av exempelvis tillgång till teckenspråkstolkar. Jag hoppas att dessa svårigheter som jag upplevt under denna termin inte behöver upplevas av andra studenter som vill göra studier av dövvärlden på *rätt sätt*, det vill säga genom att *inkludera döva i processen!*

Återigen, ett stort tack till samtliga respondenter och till dig Hanna.

Adrian Trif.

Innehållsförteckning

1 Inledning och problemformulering	5
1.1 Syfte.....	6
1.2 Frågeställningar.....	6
1.3 Begrepp.....	7
2 Bakgrund	8
2.1 Dövvärlden och Teckenspråket.....	8
2.2 Dövkultur.....	9
3 Tidigare forskning	10
3.1 Dövkompentens.....	10
3.2 Audism.....	12
3.4 Deafhood - dövidentitet, dövvärlden och dövkulturen.....	13
4 Metod och empiriskt material	14
4.1 Kvalitativa enkäter med öppna frågor.....	14
4.2 Förförståelse.....	15
4.3 Forskningsetik och tillförlitlighet.....	15
4.4 Urval samt avgränsning.....	17
4.5 Tematisk analys.....	18
4.6 Litteratursökning.....	19
5 Teori	20
5.1 Social konstruktivism och kulturbegreppet.....	20
5.2 Audism.....	21
5.3 Meyers minoritetsstress-modell.....	21
6 Resultat och analys	23
6.1 Respondenterna.....	23
6.2 Dövkompentens.....	25
6.3 Audism.....	28
6.4 Minoritetsstress.....	30
6.6 Respondenternas reflektioner kring enkäten.....	31
7 Diskussion	32
Referenslista	35
Lista över bilagor	38
Bilaga 1 - Informationsbrev.....	38

1 Inledning och problemformulering

Enligt 14 § andra punkten i Språklagen (2009:500) är det en lagstadgad rättighet att döva ska få använda teckenspråket, både till vardags och i samtliga kontakter med välfärdens verksamheter samt även att ta del av information på teckenspråk. Tidigare studier visar på att döva personer upplever att de inte alltid får sina rättigheter tillgodosedda utan utsätts för diskriminering och minoritetsstress (Gynnerstedt & Hansdotter 2021). I författarnas FoU-rapport, kännetecknas minoritetsstress av att människor som tillhör en minoritetsgrupp upplever att deras sociala miljö är fientlig samt stressande, och att leva i denna typ av miljö leder till ökad psykisk ohälsa på gruppnivå, (ibid). Det förtryck samt den diskriminering som döva och hörselskadade (benämns härnäst som *döva*) utsätts för av det hörande samhället brukar kallas för *audism*. Förtrycket utförs av hörande främst genom stigmatisering som, enligt Lane (2017), grundar sig i fördomar av dövas kapaciteter. Audism är alltså ett samlingsbegrepp för all typ av förtryck som genom tiderna skapat en klyfta mellan döva och hörande. Audism ter sig även på andra sätt, exempelvis genom att döva i Sverige nekas tillgång till tolk när behovet för det uttrycks och detta sker trots att det är en lagstadgad rättighet att som döv använda sitt förstaspråk (teckenspråk), enligt 14 § andra punkten i Språklagen (2009:600).

Bristen på kunskap hos professionella inom människobehandlande organisationer är något som präglar döva- och hörselskadades vardag på ett negativt sätt och skapar därmed sociala problem, som exempelvis psykisk ohälsa, (Gynnerstedt & Hansdotter, 2021). FoU-rapporten visar att en faktor som exempelvis oro kring tillgänglighet av teckenspråkstolk bidrar till minoritetsstress hos döva- och hörselskadade personer. Vidare anses den hörande omgivningens attityd samt bemötande påverka döva personer och orsakar minoritetsstress i olika grader, beroende på individuella risk- och skyddsfaktorer på en individ- samt gruppnivå (ibid). Detta problem är av stor relevans till socialt arbete eftersom att döva personer har rätten att, i kontakt med välfärden, känna sig trygga samt förstådda, både som medlemmar av en språklig minoritet, och som personer med en funktionsvariation som har särskilda behov.

Bristfällig tolktjänst. En konsekvens för döva personer världen över, inte minst i Sverige, som kan anses ha orsakats av brist på dövkompetens, är den mycket omtalade frågan om tillgång till teckenspråkstolkning som idag är ett stort problem för döva i Sverige, enligt Sveriges Dövas Riksförbund (2019) i *Skuggutredningen, Rätt till tolk - ingen tolkningsfråga!* För att döva- och hörselskadade personer ska kunna möta hörande personer på lika villkor är det väsentligt att en teckenspråkstolk finns tillgänglig. Trots det, så finns det stora problem med bland annat brist på auktoriserade teckenspråkstolkare samt på regionernas tolkcentraler som ska tillgodose tolkar till så kallade *vardagstolkningar* (ibid). Denna så kallade *skuggutredning* gjordes i samarbete med fler aktörer som arbetar med intressepolitik, bland annat *Sveriges Dövas Ungdomsförbund, Riksförbundet för Hörselskadade Barn* och *Förbundet Sveriges Dövblinda* eftersom riksdagen utlovat en statlig utredning år 2019, som aldrig blev av. Aktörerna som var involverade i denna rapport tog på sig ansvaret och genomförde en utredning åt riksdagen. Rapporten hade som syfte att lägga fram förslag på hur tolktjänsten för döva skulle kunna utvecklas i framtiden genom att reformera systemet för bokning av teckenspråkstolkare till ett system som prioriterar tolkanvändarnas perspektiv samt

önskemål, till skillnad från dagens tolktjänst som bedöms vara baserad på “(...) prioriteringsgrunder som inte alltid stämmer med vår [dövas] vardag.”, Sveriges Dövas Riksförbund, (2019, s. 7).

Dövas rättssäkerhet. Enligt en förstudie som gjordes av Ekström & Hellströmer (2015) på uppdrag av Sveriges Dövas Riksförbund, anses dövas rättssäkerhet vara bristfällig. Anledningarna till detta uppges vara att döva är utsatta i sina kontakter med rättsväsendet, sjukvården och skolor eftersom dessa aktörer inte har rätt kunskap om döva, teckenspråk eller användning av teckenspråkstolkar. Konsekvenserna av detta uppges vara bland annat att döva personer kan få missgynnande beslut om exempelvis domar eller vård som ej baseras på korrekta grunder, vilket innebär att målgruppen döva och hörselskadade teckenspråkiga är särskilt utsatta i sina kontakter med offentliga aktörer. Förstudiens slutsats var bland annat att döva personer inte upplever att de är jämlika inför lagen på samma sätt som hörande personer är. Förstudiens huvudsakliga syfte var att ta reda på om det finns ett behov av lotsar, eller vägledare inom rättsväsendet som har dövkompetens och som kan säkerställa döva personers rättssäkerhet, genom ett nätverk mellan Sveriges Dövas Riksförbund och rättsväsendet (ibid).

Problemet som ska undersökas i detta examensarbete är dövkompetensen hos professionella inom människobehandlande organisationer, som i dagsläget bedöms vara bristfällig enligt tidigare studentuppsatser som handlat om detta problem, (Högberg 2015; Ekström 2016). Det som skiljer sig mellan min uppsats från de tidigare nämnda uppsatserna är nämligen att fokus kommer ligga på döva personers egna tolkningar och upplevelser av dövkompetensen hos de professionella. Dövkompetens definieras som kunskap kring bemötande av döva personer, som bygger på erfarenhet, kunskap samt förståelse av döva, döv världen och teckenspråkets betydelse för döva, (Martinsson, 2021). Det problem som jag vill undersöka handlar främst om hur döva och hörselskadade personer upplever att dövkompetensen ser ut i dagsläget, i och med att tidigare forskning samt studentuppsatser som skrivits om detta ämne beskriver att dövkompetensen är bristfällig. Med samlingsbegreppet *människobehandlande organisationer* menar jag välfärdens kärnverksamheter, som exempelvis hälso- och sjukvård, myndigheter som Socialtjänsten eller Arbetsförmedlingen, utbildning och rättsväsendet.

1.1 Syfte

Syftet med mitt examensarbete är tudelat. För det första är syftet att ta reda på om döva personer upplever att de professionella som de möter inom människobehandlande organisationer har tillräcklig dövkompetens. För det andra är syftet att ta reda på om döva personer upplever audism i dessa möten, det vill säga om de utsätts för förtryck och diskriminering från professionella som är hörande.

1.2 Frågeställningar

1. Hur ser döva personer på dövkompetensen inom människobehandlande organisationer?
2. Upplever döva att de professionella som de möter beaktar deras rättigheter som språklig och kulturell minoritet?

Etiska betänkligheter. Syftet samt frågeställningarna har utformats med döva personers strävan om att bli sedda som en del av en språklig kultur i stället för

funktionshindrade i åtanke. Mycket vikt har lagts på att framhäva mina intentioner i formuleringen av syfte samt frågeställningar. Vidare har jag redogjort för mina metodologiska val i denna studie, med hänsyn till transparens som den kvalitativa studiens trovärdighet bygger på, enligt Svensson & Ahrne (2022). De etiska betänkligheter som uppstått kring formuleringen av syftet och frågeställningarna berodde på att döv världen står mig väldigt nära, vilket innebär att jag behövde vara medveten om riskerna som kan uppstå med hänsyn till forskningsetik. Enligt Vetenskapsrådet (2017) har forskaren ett ansvar att inte utsätta sina deltagare för någon typ av negativ konsekvens, varken fysiska eller psykiska påfrestningar. Om det finns risker för att detta ska ske, behöver forskaren förtydliga det i sin forskning och belysa hur hen har gått tillväga för att förebygga eller minimera risker med sin forskning (ibid) Genom studiens gång, har mina metodologiska val utgått från döva personers behov och förutsättningar i första hand. Baserat på min förförståelse och på tidigare studentuppsatser, (Edenfur, 2024; Ekström, 2016; Granqvist & Lopez Edlund, 2019; Högberg, 2015; Ahlm & Blad, 2021), som handlat om frågor kring döva- och hörselskadades upplevelser med olika avgränsningar. Bland de utvalda uppsatserna som analyserats, är en stor del skrivna av döva- och hörselskadade studenter som har levda erfarenheter från forskningsfältet, medan en liten del av författarna är CODA *Children of Deaf Adults*, med andra ord hörande personer som har döva familjer (ibid). Jag har i största möjliga mån strävat efter att inkludera kurslitteratur skriven av döva samt forskning som har gjorts av döva forskare med syftet att genomföra en studie som beaktar forskningsetiska principer (Vetenskapsrådet 2017).

1.3 Begrepp

Genom begrepp blir den sociala verkligheten mer navigerbar, menar Bryman (2011), och begrepp underlättar även inlärningsprocessen hos forskaren som ska utveckla en viss mängd förförståelse för forskningsfältet innan hen bestämmer sig för metodologiska val samt teoretiska ansatser (ibid). Följande begrepp anser jag vara viktiga för läsaren att känna till för att få en fördjupad förståelse för det som presenteras i denna uppsats, eftersom dessa begrepp är centrala inom fältet som studeras i detta examensarbete.

Dövvärlden/Dövkultur. Begrepp som kännetecknar Dövas gemenskap samt ett begrepp som "(...) används av döva för att avgränsa sig från hörandes värld. Den värld man refererar till är en 'livsvärld' i nuet där identitet, livsstil och förhållningssätt formas med det gemensamma språket som bas." (SOU 2006:29, s 78). I internationell litteratur förekommer ofta begreppet d/Deaf, på svenska Döv med stort "D" samt döv med litet "d", (Lane, 2017). Skillnaden mellan Döv med stort D och döv med litet d är att den förstnämnda belyser dövhetens kulturella status, medan den andra syftar på enbart funktionshindret i sig. På svenska används inte detta sätt att särskilja den kulturella aspekten från själva funktionshindren, (ibid).

Hörselskadade. Begrepp som används för att beskriva personer som, genom yttre skador som orsakats vid eller efter födseln, förlorat delar eller hela sin hörsel, (Hörselskadades riksförbund, u.å.). I Sverige finns det omkring 1,5 miljoner hörselskadade personer. Exempel på skador som bedöms vara hörselskadade inkluderar bland annat tinnitus, andra sjukdomar/infektioner som Menieres sjukdom eller överkänslighet för ljud, (ibid).

Teckenspråk. Visuella språk med egen grammatik som varierar mellan världens länder, där kommunikation sker genom kroppen, handrörelser och ansiktet, (Hellströmer & Ekström, u.å.). Det svenska teckenspråket är i Sverige ett erkänt språk som även skyddas av 9§ Språklagen (2009:600).

Språklig deprivation. Begrepp som beskriver negativa språkliga konsekvenser hos en mindre grupp döva personer som orsakats av “(...) bristande språklig stimulans under de kritiska åren för språkinläring (...)” (Gynnerstedt & Hansdotter, 2021, s. 9). Språklig deprivation innebär att man inte behärskar sitt första språk flytande, som hos döva innebär att de inte behärskar teckenspråket flytande. Detta har sedan lett till negativa konsekvenser i vuxen ålder, utöver de språkliga, i form av kognitiva och socioemotionella svårigheter, (ibid).

2 Bakgrund

I detta kapitel redogör jag för det aktuella kunskapsläget inom 3 olika områden som är relevanta för att kunna förstå uppsatsens syfte, problemformulering samt frågeställningar. Jag kommer i detta avsnitt skriva om döv världens samt teckenspråkets historia och deras betydelse för döva personer genom tiderna, för att sedan introducera läsaren till döv kulturen. Bakgrunden bygger på uppsatsens inledning och problemformulering, där jag har sammanfattat de huvudsakliga problemen som döva personer upplever idag.

2.1 Dövvärlden och Teckenspråket

Det finns ungefär 10 000 personer i Sverige som är döva sedan födseln eller tidig barndom samt har svenskt teckenspråk som sitt förstaspråk, enligt Sveriges Dövas Riksförbund (u.å.). Detta motsvarar omkring 0,1% eller en promille av Sveriges befolkning. Denna statistik visar hur många personer det finns i Sverige som saknar hörsel och är alltså baserad på det *medicinska begreppet dövhet*, därför ska denna siffra inte misstolkas som antalet döva i Sverige. Det saknas statistik på hur många personer som identifierar sig som döva och med dövvärlden, vilket innebär att andelen döva i Sverige, sett från ett kulturellt perspektiv, kan vara mindre eller större än andelen personer som saknar hörsel och är döva, sett från ett rent medicinskt perspektiv.

Teckenspråket är det primära språket för kommunikation mellan döva, (Göransson & Westholm, 1995), men det har inte alltid varit en garanterad rättighet för döva att teckna. Genom tiderna har flertalet försök till utrotningen av teckenspråket gjorts (ibid). Dövskolorna och dövföreningarna har fyllt en viktig funktion för döva samt för teckenspråket, vilket de än idag gör och föreningslivet är än idag starkt bland döva (ibid).

Oralismens konsekvenser för teckenspråket. Oralismen är ett begrepp som beskriver idén om integrering av döva personer som skulle ske genom att minska på användningen av teckenspråk och uppmuntra döva- och hörselskadade att i stället lära sig tala samt läsa på läppar, för att förstå samt kommunicera med andra, enligt Ladd (2003). Denna metod fastställdes som den enda lämpliga undervisningsmetoden under Milanokongressen 1880, där teckenspråket officiellt förkastats som kommunikationsspråk i undervisningen. Efter att ha kommit fram till

att oralismens talmetod skulle implementeras i undervisningen, avskedades samtliga döva lärare från dövskolorna i Sverige och det var förbjudet för döva barn att kommunicera med varandra på teckenspråk under lektionstid, (ibid).

Forskning av döva och teckenspråk växte fram under 1960- och 1970-talet, då forskare från världen över intresserade sig för hur oralismens undervisningsmetoder hade fungerat för döva personer (Ladd 2003). En studie vid Oxford University i England med ett urval döva- och hörselskadade, vuxna personer som har undervisats utifrån oralismens talmetod under hela sin skolgång genomfördes 1974 och forskningen avslöjade att respondenternas läskunnighet motsvarade en åttaårings nivå, men även att deras tal ansågs vara obegripligt för andra personer, utöver deras familjer och lärare. Deltagarna i studien visade även på svårigheter att förstå tal genom att läsa läppar. Efter dessa forskningsresultat, genomfördes liknande studier i flera länder, där liknande resultat kom fram, vilket ledde till en kollektiv frustration hos döva personer över hela världen då de insåg att oralismen orsakat språkliga begränsningar för döva- och hörselskadade personer samt försvårat deras möjligheter till fullständig integration i samhället. Oralismen hade därmed misslyckats, genom att den teori om att talmetoden gynnade döva personers språkliga utveckling samt integrering i samhället, som Milanokongressen enats om, har visat sig vara felaktig (ibid).

Oralismen har orsakat konsekvenser för teckenspråket och döva personer vars spår kvarstår än idag, trots att döva personer världen över har lyckats få igenom enorma förändringar, som exempelvis utökad tillgänglighet till tolkar samt erkännande av teckenspråket som ett eget språk (Ladd 2003). Den moderna oralismen kännetecknas av att hörselteknik framställs som botemedlet till dövhet, som återspeglar hörselnormen där dövheten betraktas som en brist som måste åtgärdas och att en person måste ha hörsel för att kunna bli betraktad som en hel människa (ibid). Idag, såsom Milanokongressen 1880, är det hörande som tar tolkningsföreträdet i frågor kring vad som är bäst för döva genom att inte ta hänsyn till döva personers synpunkter gällande deras behov (ibid). Döva personer söker inte efter ett botemedel, utan vill hellre ha respekt samt erkännande från omvärlden för deras identitet och kultur. Detta är en kort introduktion till varför dövvärlden uppstått och vad döva personer världen över har gemensamt: en historia av förtryck, missförstånd och kamp, (ibid).

2.2 Dövkultur

I Göransson & Westholm (1994) citeras olika definitioner av vad dövkultur är för något, bland annat ett citat från Dövas nordiska kulturfestival år 1982, där begreppet dövkultur började att användas och definierades som tillhörigheten till den språkliga och kulturella minoriteten som döva teckenspråkiga personer är en del av. Vidare definieras även dövkultur som alla typer av verksamheter, konst, litteratur och traditioner som förstärker döva personers självkänsla samt bidrar till att dövsamhället får fortsätta att frodas. Teckenspråket är den gemensamma nämnaren och den viktigaste förutsättningen för att man ska kunna tala om dövkultur (ibid). Dövkulturen handlar bland annat om regler och sociala koder som är gemensamma kännetecken för döva världen över, oavsett nationalitet. Inom dövkulturen skiljer sig sättet som man påkallar uppmärksamhet från det som hörande personer är vana vid, vad som anses artigt eller oartigt och att det är acceptabelt att avbryta varandra i ett samtal för att visa på att man verkligen hänger med samt visa intresse för det som

sägs (Lane 2017). Inom dövulturen uttrycker man sig på klarspråk, det vill säga att det inte anses trevligt att säga en sak och mena något annat, med andra ord antyda något. En person som är en del av dövulturen kännetecknas av en stark identitet som döv och med stolthet över att vara en del av döv världen, utan någon önskan om att kunna höra och utan att eftersträva hörande personers ideal. De som inte identifierar sig med döv världen och strävar efter att passa in bland hörande personer brukar ses som förrädare (ibid), dock är det mycket blandade åsikter kring detta idag, vilket jag återkommer till i nästa kapitel, *Tidigare forskning*.

3 Tidigare forskning

Nedan redogör jag för den tidigare forskningen som bedöms vara relevant till examensarbetets syfte samt problemformulering, under tre olika teman som rör dövkompetens hos professionella inom olika offentliga verksamheter. Forskningen som inkluderats i detta arbete visar på, bland annat, de brister som finns hos olika typer av professionella som exempelvis lärare, läkare, rättsväsendet och socialsekreterare som möter döva personer inom ramen för sina uppdrag. Vidare handlar en del av den utvalda forskningen om audism och på vilket sätt fenomenet påverkar döva personers vardag, särskilt i mötet med det hörande majoritetssamhället vid exempelvis myndighetskontakter. Avslutningsvis, kommer det tredje temat att presentera forskning kring dövulturen, eller *Deafhood*, som har kommit fram till epistemologiska tolkningar av begreppet dövhet och behovet av förståelse för döva personers starka gemenskap.

3.1 Dövkompetens

Den tidigare forskningen av dövkompetens som använts i författandet av detta uppsatsarbete har bland annat handlat om behovet för särskild kompetens kring döva personer och dövhet utifrån ett intersektionellt perspektiv hos professionella som möter döva personer i sitt arbete. Det handlar bland annat om att professionella inom socialt arbete samt hälso- och sjukvårdspersonal är i behov av utökade kompetenser för att bemöta döva personer på ett sätt som anses vara respektfullt och som främjar en jämlik behandling av döva personer, genom att förstå dövhet utifrån ett intersektionellt perspektiv (Chapple, 2019; Chovaz, 2013; Glickman, 2013). Forskningen som valts ut till denna studie har givits ut mellan åren 2011–2023 och beskriver dövkompetensen som bristfällig samt visar på att det råder okunskap om döva och dövulturen i många fält, bland annat inom utbildning, sjukvård, myndigheter samt på arbetsmarknaden.

Brist på dövkompetens hos socialarbetare. En amerikansk forskningsartikel har konstaterat att socialarbetarnas dövkompetens är en avgörande faktor för att döva klienter ska få de insatser och den hjälp som de är i behov av när de söker sig till människobehandlande organisationer (Chapple, 2019). Författaren menar att det råder en stor brist på kulturell känslighet eller *cultural responsiveness* bland professionella inom socialt arbete, som beror på *språkliga* och *kulturella* faktorer. En språkbarriär samt brist på kunskap kring dövas behov av teckenspråkstolkning i möten med hörande är några exempel på bristfällig dövkompetens. Vidare anses också bristen på tolkar vara en av de språkliga faktorerna bakom den bristfälliga dövkompetensen. När det kommer till kulturella faktorer, handlar det om att professionella ofta saknar kunskaper kring döva och dövhet utifrån ett

intersektionellt perspektiv. Målgruppen döva är mycket *heterogen* och professionella kan ofta se döva som en *homogen* grupp. Personer som är döva kan samtidigt tillhöra andra livsvärldar och intersektionaliteten gör det möjligt att förstå hur en individ kan uppleva förtryck och diskriminering från flera perspektiv samtidigt, (ibid).

Språkbarriärer i socialt arbete med döva personer. I en norsk vetenskaplig studie med fokus på socialarbetare som huvudsakligen arbetar med döva migranter (Buzungu & Rugkåsa, 2023) skrivs det om språkliga barriärer som påverkar det sociala arbetet negativt, särskilt med klienter som är döva och teckenspråkiga. Författarna har gjort observationer av möten där teckenspråkstolkar varit närvarande och flera problem eller svårigheter kunde konstateras. Ett av problemen som identifierats var socialarbetarnas fördomsfulla uppfattningar av sina klienter som baserats på stereotyper och att dessa hindrade socialarbetaren från att söka förståelse för klientens unika situation. Genom att professionellas uppfattningar om sina klienters situationer är baserade på fördomar och inte på klienternas egna upplevelser finns det risker för att missförstånd samt felaktiga bedömningar som görs på felaktiga grunder (ibid).

Dövas rättssäkerhet. En svensk förstudie som hade utrett vilka brister det fanns i det svenska rättsväsendet samt om det hade varit gynnsamt att införa ett "lots" system i rätten som ska fungera som ett nätverk mellan Sveriges Dövas Riksförbund och rättsväsendet har gjorts av Ekström & Hellströmer (2019) där författarna kommit fram till att det finns brister kring den nuvarande tolktjänsten i Sverige (ibid). I en norsk vetenskaplig artikel med titeln *Being deaf in court*, skriven av Lundeberg & Breivik (2014), har man kommit till liknande slutsatser, om att rättssäkerheten för döva i Norge är bristfällig och att rättsväsendets system inte är byggt för att inkludera samtliga medborgare. Författarna har gjort fallstudier baserade på norska rättsfall där de klagande parterna varit döva och teckenspråkiga personer. Studien bygger på observationer som har gjorts i rättegångarna, analys av domar samt juridiska dokument och intervjuer med personer som varit involverade i de observerade fallen. Bland de som har intervjuats ingick bland annat målsäganden, svaranden, åklagare och andra personer som varit involverade i de observerade fallen. Det författarna kommit fram till var att i de fall som hade studerats kunde det konstateras att det fanns problem med det norska rättsväsendet, specifikt avseende tillgänglighetsåtgärder som bedöms vara bristfällig och en stor brist på ansvarstagande vid de tillfällen då problem uppmärksammas. Man har därmed konstaterat att det norska rättsväsendet diskriminerar personer med särskilda kommunikationsbehov, genom att de ovanstående bristerna uppmärksammats med ej åtgärdats, (ibid).

Dövkompetens inom sjukvården. I en amerikansk studie gjordes det ett experiment med apotekarstudenter, där de fick inta en roll som patienter på ett fiktivt sjukhus med enbart teckenspråkig personal (Mathews et. al., 2011). Syftet var att göra studenterna uppmärksamma på hur döva patienter kan uppleva språkbarriärer i kontakt med sjukvården, genom att de hörande studenterna skulle genomföra uppdrag utan att använda tal (ibid). Uppdragen gick ut på att studenterna skulle genomföra ett fiktivt läkarbesök samt en receptförnyelse, där de först skulle registrera sig hos en receptionist, ha ett kort läkarbesök och avslutningsvis hämta ut receptbelagda mediciner från ett apotek (ibid). Slutsatsen av experimentet var att

övningen lyckades öka studenternas medvetenhet av hur viktig kommunikationen är för att patienter ska kunna få den bästa vården (ibid).

3.2 Audism

De forskningsartiklar som jag har valt ut till denna kategori av studien är utgivna mellan åren 2016–2021, samt en äldre artikel som publicerades år 2004. Dessa artiklar teoretiserar begreppet audism utifrån ett sociologiskt, historiskt, filosofiskt/metafysiskt och psykologiskt perspektiv.

Hörselskadade personers upplevelser av krav och förväntningar på arbetsplatsen. I en kvalitativ studie från Sydafrika (Chelius et. al., 2022) konstateras att hörselskadade anställda upplever höga krav när det gäller kommunikation genom tal, vilket orsakar negativa konsekvenser för de anställda, bland annat är risken för arbetsrelaterad utmattning eller utbrändhet mer förekommande bland de hörselskadade anställda som intervjuats i studien (ibid). Bland studiens deltagare, rapporterade 26% av de hörselskadade deltagarna att de någon gång hade varit sjukskrivna på grund av utbrändhet, medan andelen som hade sjukskrivits för utbrändhet bland de hörande deltagarna var betydligt lägre, enbart 7% (ibid). Forskarna genomförde sin kvalitativa studie genom en kvalitativ enkät med öppna frågor, vilket motsvarar den metod som används i mitt examensarbete och deltagarna besvarade enkäten genom en digital enkät plattform under en period på fem arbetsdagar (ibid). De huvudsakliga teman som kunnat identifieras bland det empiriska materialet var bland annat kommunikationshinder, hinder i genomförandet av arbetsuppgifter, hög arbetsbelastning, en instabil arbetsmiljö, brist på samarbete och hänsynslöshet (ibid).

Brist på evidensbaserade undervisningsmetoder. En komparativ studie med ett urval av 63 lärare från Sverige och 70 lärare från Portugal som har gjorts av Rodrigues et al. (2022) jämför och analyserar lärares uppfattningar av visuell kognition och döva elevers inlärningsmetoder i båda länderna. Forskarna menar att läraryrket bör vara mer evidensbaserad än den är i dagsläget, genom att en länk ska upprättas mellan vetenskap och lärares upplevelser för att kunna utveckla lärares kapaciteter, förmågor och förståelse utifrån evidens. Forskarna uppger att det saknas tillräckligt med forskning inom fältet för dövstudier, vilket har orsakat missuppfattningar hos lärare kring döva elevers inlärningsstil, då lärare som lär ut till döva elever har en uppfattning om att döva lär sig bättre visuellt och studier har motbevisat detta. Döva- och hörselskadade studenter presterar inte bättre med hjälp av visuell kognition, och det finns ingen evidens som stärker denna metod för lärande hos döva då det inte finns något belägg för denna uppfattning om att döva är mer visuella inlärare än vad hörande är. Studien visar att det finns vissa gemensamma faktorer i både Sverige och Portugal som påverkat döva personers utbildning, bland annat att lärare som lär ut till döva elever i en skola som inte är en specialskola för döva ofta känner sig oförberedda samt känner en brist på kunskap avseende skillnader mellan döva elevers samt hörande elevers inlärningsmetoder.

Detta problem beskrivs även i en amerikansk studie, där man studerat hur språkundervisning för döva elever påverkas av lärarnas fördomar och/eller okunskap kring vilka inlärningsmetoder som passar bäst för döva när det kommer till utveckling av läs- och skrivförmågan (Wolbers et. al. 2023). Författarna uppgav att döva personers skrivförmågor ofta underskattas av hörande lärare, vilket de anser

bero på bland annat audism, men även på lågt självförtroende hos lärare avseende deras förmågor till att undervisa döva elever i läsförståelse och akademiskt skrivande (ibid). Denna oro upplevs särskilt av lärare som undervisar elever med *språklig deprivation* (ibid), vilket är ett problem hos en mindre grupp döva personer som orsakats av “(...) bristande språklig stimulans under de kritiska åren för språkinlärning (...)” (Gynnerstedt & Hansdotter, 2021, s. 9), som innebär att språkutvecklingen försenas. Forskarnas slutsatser (Wolbers et. al. 2023) är bland annat att särskilda kompetenshöjande insatser krävs för lärare på dövskolan för att förebygga att elevernas språkliga förmågor försenas ytterligare på grund av hörande lärares epistemologiska fördomar kring sina elever (ibid).

Sociala medier som ett verktyg för disinhibition. I en artikel som publicerats av Saunders (2016), beskrivs sociala medier som ett mynt med två sidor, då sociala medier å ena sidan anses vara ett nyttigt verktyg som gör det möjligt att sprida kunskap samt upplevelser av audism för att så många människor som möjligt ska kunna ta del av det och på så sätt bli medvetna om dövvärlden samt dess viktigaste samhällsfrågor. Däremot anses sociala medier å andra sidan även vara ett skadligt verktyg, där audismen tillåts att frodas. Den forskning som artikeln presenterar tyder på att döva och dövkulturen i USA utsätts för disinhibition i frågor som exempelvis dövkultur, teckenspråk och sociala problem som döva upplever. Mobbning, ignorans och audistiskt beteende hos hörande personer i sociala medier är vanligt förekommande fenomen, genom att dövas upplevelser förminskas samt bortses i många diskussioner kring frågor som handlar om döva på sociala medier. Vidare menar författaren att det inte finns tillräckligt med forskning kring hur uppfattningen av döva- och hörselskadade samt av dövkulturen ser ut på sociala medier, även om det finns gott om empiriskt material på amerikanskt teckenspråk (ASL) som hade kunnat studeras. Artikeln presenterar även begreppet “cyberaudism”, Saunders (2016, s. 5), en form av audism utförd genom mobbning online, även känt som *cyberbullying* (ibid). Denna forskning belyser ett problem som döva upplever i sin vardag och med tanke på att sociala medier idag är en så pass viktig del av individens liv väcks tankar om att detta problem bör vara känt av professionella inom människobehandlande organisationer som möter döva klienter i sitt arbete.

3.4 Deafhood - dövidentitet, dövvärlden och dövkulturen

Forskningsartiklarna angående dövvärlden samt dövkultur som har valts ut till denna del av studien har publicerats mellan åren 2010–2016 och samtliga artiklar som har valts ut är utgivna av forskare från världens enda universitet för döva- och hörselskadade *Gallaudet University* som finns beläget i USA. Utgivaren av journalerna där artiklarna publicerats heter Gallaudet University Press och dessa artiklar är alltså granskade, eller *peer-reviewed*.

Dövkultur. Forskningen som har valts ut till detta avsnitt har en gemensam utgångspunkt i att dessa definierar dövhet som en språklig och kulturell minoritet, med ett eget språk och egen kultur (Hauser et. al., 2010; Sparrow, 2010; Friedner, 2016). Det har konstaterats bland annat att döva personer utvecklats en egen epistemologi som skiljer sig från hörande personers sätt att inhämta samt förstå kunskap (Hauser et. al., 2010). Det huvudsakliga kännetecknet för den döva epistemologin är att verkligheten är visuell och att hörseln inte bedöms vara nödvändig för att förstå sin omvärld. Dövhet anses bidra till en ökad uppmärksamhet på visuella intryck i periferin, som kan bedömas vara ovärderliga styrkor i

sammanhang där en person exempelvis befinner sig i fara och behöver agera på sina överlevnadsinstinkter. Sammanfattningsvis, presenterar denna artikel ett intressant perspektiv på dövhet, som en unik resurs och en alternativ syn på världen vilket författarna anser borde studeras mer (ibid)

4 Metod och empiriskt material

I detta kapitel redogörs de metodologiska val som har gjorts kring utförandet av denna studie och en redogörelse kring hur det empiriska materialet har inhämtats, analyserats och bearbetats.

4.1 Kvalitativa enkäter med öppna frågor

I denna studie har det empiriska materialet inhämtats via en kvalitativ metod, som enligt Aspers (2011) är en metod som lämpar sig bäst för att undersöka ett område på djupet. Den ursprungliga planen var att genomföra kvalitativa intervjuer med hjälp av en teckenspråkstolk. På grund av komplikationer som jag kommer att presentera i senare avsnitt, behövde jag genomföra intervjuerna skriftligt. I stället för intervjuer, där deltagarna skulle ges möjligheten att besvara frågorna fritt och på sitt första språk, (teckenspråk), så omvandlades intervjuguiden till en digital enkät som tagits fram genom portalen *Survey & Report* där svaren inhämtats skriftligt, på svenska.

Genom att närma sig fältet som undersöks, kan man få en nyanserad uppfattning av fältet som kompletterar tidigare forskningsresultat och forskarens förståelse av fältet, (ibid). Intervjuer anses vara centrala för en stor del av den samhällsvetenskapliga forskningen, menar Eriksson-Zetterquist & Ahrne (2022). De hävdar att empiriska material som inhämtats via intervjuer gör det enklare för forskaren att lägga fram ett teoretiskt resonemang i sådana frågor som bäst kan besvaras av personer som anses vara associerade till det fält man önskar undersöka. I studier där forskaren är ute efter att få veta vad enskilda personer från en specifik social miljö känner eller upplever, är den kvalitativa intervjun den allra lämpligaste metoden, just för att forskaren söker efter att få ta del av information från andra människor genom sin intervju, med mål att uppnå ny kunskap om fältet. (ibid)

Metoden för inhämtning av empiriska materialet kan likställas med kvalitativa intervjuer, med hänsyn till omständigheterna som inneburit att den skriftliga enkäten med öppna frågor var den enda genomförbara insamlingsmetoden för denna studie samt att enkätens frågor var öppna och uppmuntrade respondenterna att reflektera. Utöver de öppna frågorna, förekom även *Ja/Nej* frågor där respondentens svar avgjorde vilken följdfråga de skulle besvara. Om respondenten svarade *Ja* på en sådan fråga, skickades hen vidare till en följdfråga som var öppen där hen kunde berätta mer samt utveckla. Om hen svarade *Nej*, skickades hen till en annan följdfråga som handlade om något annat. Detta gjordes för att efterlikna den kvalitativa intervjuens uppbyggnad i så stor omfattning som möjligt, genom att intervjupersonen/respondenten själv avgjorde vilka frågor som skulle ställas baserat på tidigare svar och därmed inte behöva besvara frågor som inte är relevanta. Respondenterna hade också möjlighet att lämna kommentarer på samtliga frågor samt även skipa frågor de inte ansåg vara relevanta eller av andra anledningar inte kunde/ville svara på.

4.2 Förförståelse

Eftersom jag är en hörande person, kan jag inte hävda att jag har samma insikt inom forskningsfältet som respondenterna, och min förförståelse är därför vinklad på det sättet att jag är en utomstående person som inte har haft några förstahands upplevelser av de problem som detta examensarbete riktat fokus på, utan enbart observerat hur andra inom fältet upplever samt påverkas av bristfällig dövkompetens. Det är under det senaste året som jag börjat förstå att dövhet är något mycket större än brist på hörsel. Tack vare min förförståelse, hade jag redan en känsla för ungefär vilka problem som döva personer stöter på i sin vardag och jag har även reflekterat kring hörande personers förståelse för dövulturen. Genom min inblick i fältet, har jag kunnat se en bit av döva personers vardag, en del av de tråkiga vardagsproblemen och mycket av det fina som dövvärlden har att erbjuda.

4.3 Forskningsetik och tillförlitlighet

Det är viktigt att beakta forskningsetik, både som studieansvarig eller forskare och man behöver särskilt tänka på risken för partiskhet samt eventuella intressekonflikter som kan påverka studiens kvalitet, skriver Bryman (2011). Min förförståelse av fältet som detta examensarbete har utforskat kan anses vara en sådan etisk betänklighet som behöver uppmärksammas, med anledning av att fältet står mig väldigt nära och att dövvärlden är en så pass liten grupp i Sverige, vilket innebär att respondenternas konfidentialitet var något som var särskilt viktigt i genomförandet av studien. Att vara transparent kring vilka eventuella etiska betänkligheter som skulle kunna uppstå under utförandet av ett forskningsprojekt beskrivs som en "medvetet värdeladdad forskning", enligt *ibid* (s.66), vilket används av vissa feministiska författare som utför kvinnoforskning. Denna typ av medveten partiskhet anses vara ett lämpligare alternativ till total opartiskhet i undersökningar där det krävs särskilt insikt i fältet som studeras, (*ibid*).

Etikprövning. Inledningsvis tog jag beslutet att inte genomföra intervjuer med klienter direkt, utan bestämde mig att utgå ifrån sekundära data i form av intervjuer med styrelsemedlemmar i Sveriges Dövas Riksförbund, med anledning av att föreningen står så pass nära målgruppen som uppsatsen kommer att undersöka. I slutändan tog jag beslutet att återgå till semi-strukturerade intervjuer med döva privatpersoner, dock har jag inte intervjuat klienter hos en särskild verksamhet, utan jag tog ett stickprov som bestod av deltagare från den population som studien vill undersöka. Eftersom min främsta önskan med detta uppsatsarbete är att förmedla och synliggöra dövas egna upplevelser, kunde jag inte göra annat än att utgå från döva personer som förstahandskällor.

I förhållande till mitt slutliga val av metod, stötte jag på ett etiskt dilemma kring hur jag skulle kunna genomföra intervjuerna utan att utsätta någon av intervjupersonerna för någon typ av psykisk påfrestning. Med anledning av detta, samt med hänsyn till att det fanns en risk för att känsliga personuppgifter kring hälsa skulle uppges av deltagare under intervjuerna, togs beslutet i samråd med min handledare att göra en etikprövning hos Etikrådet vid Fakulteten för Hälsa och samhälle vid Malmö universitet. Etikprövningen med diarienummer S2024/862 godkändes av Etikrådet, med följande rekommendationer:

- Att i förhand dokumentera ett skriftligt medgivande från administratören av Facebook-sidan angående användning av sidan som rekryteringsväg. Detta medgivande skulle sedan skickas till Etikrådet för arkivering.

- Att uppdatera informationsbrevet som skulle skickas till respondenter, genom att beskriva studien på ett mer konkret sätt, med hänsyn till målgruppens perspektiv och förutsättningar och med ett förtydligande kring att intervjuerna kommer att behandla deltagarnas egna upplevelser av förtryck samt diskriminering. I helhet, rekommenderades jag att omformulera texten i informationsbrevet så att det skulle framgå att brevet är riktat till potentiella deltagare och därmed rekommenderades jag att skriva i "du-/ni-" form i stället för att skriva i tredje person.
- Att informera potentiella deltagare om hur bokning av teckenspråkstolk skulle gå till samt undvika att nämna några specifika tolkbolag.

Problem med bokning av teckenspråkstolk. Ett etiskt dilemma uppstod i och med mitt val av metod. Det visade sig under planering av studiens utförande att det skulle bli svårt, om inte omöjligt, att anlita teckenspråkstolk till dessa intervjuer som jag så gärna ville göra och det är något som är otroligt bekymrande.

Den första kontakten jag tog för att undersöka möjligheterna kring tolkbokning var med kursansvariga och handledare, som inte kunde erbjuda några svar på mina frågor. Senare tog jag kontakt via mejl med universitetets enhet för pedagogiskt stöd. Detta är ett utdrag från mejlet som skickades av mig:

“Hej! Mitt namn är Adrian Trif, jag läser termin 6 av Socionomprogrammet och jag kommer under denna vår att skriva min C-uppsats.

Jag har frågor kring bokningar av teckenspråkstolk till genomförande av intervjuer, eftersom jag kommer att göra en kvalitativ studie av dövas egna upplevelser av audism. Är det något som jag bekostar själv, eller finns det möjlighet att få hjälp med detta? (...)”

Nästkommande vardag fick jag följande svar från samordnare på enheten för pedagogiskt stöd:

“(...) Vår avdelning ansvarar för stöd till studenter med funktionsnedsättning och eftersom det inte är du som behöver tolk så kan vi inte hjälpa dig.

Jag rekommenderar dig att prata med din handledare för uppsatsen eller kursansvarig för att söka pengar på din institution för kostnaden för tolkar.

Tack för att du väljer att belysa ett viktigt ämne och jag hoppas att du får det stöd du behöver i genomförandet! (...)”

Med anledning av att jag redan hade pratat med både handledare samt kursansvariga och fått besked om att de inte kunde hjälpa mig, bestämde jag mig för att ta kontakt med en lokal tolkcentral för att undersöka möjligheterna till bokning av teckenspråkstolk. Detta är ett utdrag från mejlet som skickades av mig:

“Hej! Mitt namn är Adrian Trif och jag planerar just nu inför mitt uppsatsarbete som jag kommer skriva under denna termin på Socionomprogrammet vid Malmö universitet.

Jag vill studera dövas upplevelser av dövkompetens i kontakt med myndigheter och jag planerar att samla mitt empiriska data genom kvalitativa intervjuer med ungefär 5–7 döva personer. För att detta ska kunna utföras, är jag i behov av att ordna med teckenspråkstolk och min fråga är därmed hur det ser ut med kostnader samt betalningsskyldighet för tolk? Jag har pratat med pedagogiskt

stöd på Malmö universitet och de har inte möjligheten att hjälpa mig, med tanke på att jag inte är döv. (...)"

Nästkommande vardag fick jag följande svar av samordnare på tolkcentralen:

"Hej Adrian. Tack för ditt mejl! Tolkcentralen (...) får endast lov att utföra tolkning om det är uppdrag som faller inom ramen för vad vi kallar vardagstolkning, vilket innebär hälso- och sjukvårdsuppdrag och uppdrag där det inte finns någon annan betalningsskyldig.

Då detta är ett skolarbete så är det universitet som kan stå för kostnaden för teckenspråkstolkning, och dem har i detta fall inga skyldigheter enligt skollagen att tillsätta tolk till detta projekt precis som du nämner, för att du inte är döv själv. Dock undrar jag hur universitetet hade ställt sig till frågan om du hade haft behov av språktolk till intervjuerna? Om det är något dem godkänner så faller teckenspråkstolkning inom samma kategori. Lycka till i ditt viktiga arbete, men tyvärr kan vi inte hjälpa till i detta ärende."

Vid ett senare tillfälle, då etikprövningen hade genomförts och klartecken hade getts av Etikrådet, påbörjade jag rekryteringen av deltagare. Min förhoppning var att potentiella deltagare skulle kunna boka tolkar på egen hand och på så sätt kunna delta i intervjuer. Samtliga deltagare informerades om att de skulle behöva boka teckenspråkstolkare på egen hand, *se Bilaga 1*. De första deltagarna som hade rekryterats bokade tolkar och beviljades utan några konstigheter. Då en av övriga deltagare senare skickade in sin bokningsförfrågan, bifogade hen även informationsbrevet, vilket ledde till att denne deltagaren fick avslag på sin förfrågan. De övriga deltagarna som tidigare hade beviljats, meddelades besked om att deras bokningar skulle ställas in, med tanke på att tolkcentralen inte längre bedömde att intervjuerna föll under kategorin *vardagstolkning*. En av deltagarna fick följande meddelande angående avbokningen, som citeras nedan med samtycke från deltagaren:

"Hej! (...) Det har kommit till vår kännedom att detta uppdrag inte är vardagstolkning. Utan det är skolans ansvar, då det ingår i undervisningen för personen som skall intervjuas dig. Därför kommer TC [tolkcentralen] att avboka denna beställning (...)"

De övriga respondenterna fick samma besked och avbokningar skedde fram till dagen innan den första intervjun skulle ske. Av denna anledning samt på grund av tidsbrist, togs beslutet att istället genomföra insamlingen av det empiriska materialet via en enkät med samma frågor som ursprungligen var en del av intervjuguiden

4.4 Urval samt avgränsning

Urvalet av respondenterna till denna studie bestod av 13 privatpersoner som identifierar sig som barndomsdöva och som teckenspråkiga. I samband med rekrytering av deltagare till denna studie, har jag gjort ett målinriktat urval, som enligt Bryman (2011) innebär att man rekryterar enbart personer som anses vara relevanta till studiens syfte och problemformulering, (ibid).

Rekryteringen av respondenter gjordes via en privat grupp för döva- och hörselskadade personer i Sverige på Facebook med ett stort antal medlemmar. Ett inlägg publicerades av mig, där examensarbetet kort presenterades och läsarna uppmanades att ta kontakt med mig om de önskade delta i enkätstudien. Femton (15) medlemmar från gruppen hörde av sig via privata meddelanden och i samband med

det skickades ett informationsbrev till dem, *se Bilaga 1*. Av de som hört av sig, var det tretton (13) personer som slutligen rekryterades som respondenter av enkäten, efter att ha tagit del av informationen samt visat ett fortsatt intresse för deltagande. Två (2) av de femton (15) personerna som visat intresse valdes bort. En (1) person valdes bort på grund av att hen ej tagit kontakt sedan informationsbrevet skickades ut och en (1) person valdes bort på grund av att hen inte förstod innehållet i informationsbrevet med anledning av att hen ej behärskar svenska tillräckligt väl.

Inloggningsuppgifter i form av ett unikt användarnamn samt lösenord skapades till enkätportalen *Survey & Report* och dessa skickades ut till respektive respondent. Enkäten hölls öppen under perioden 25/04 - 06/05. Vid stängningen av enkäten hade totalt sju (7) av tretton (13) respondenter besvarat frågorna, vilket motsvarar ungefär 54%. Detta innebär då att det blev ett bortfall om sex (6) av tretton (13) respondenter som motsvarar ungefär 46%.

4.5 Tematisk analys

Det empiriska materialet har granskats och sorterats in i olika teman inför analys, vilket definieras som tematisk analys, enligt Bryman (2011). Vidare definierar han det som ett sätt att bearbeta materialet utan att förhålla sig till någon förutbestämd teori, utan att materialet får tala för sig själv och utifrån det göra tolkningar. Nedan redogörs en del av de, (*ibid*, s.703):

- Att materialet kategoriseras genom en identifiering av ett tema, eller ett mönster, som görs av analytikern.
- Att det finns en tydlig koppling mellan det identifierade temat till forskningens syfte, frågeställningar och problemformulering.
- Att teman bygger på koder, eller tolkningar av empiriska data.
- Att temat kan anses hjälpa forskaren identifiera relevanta teorier avseende det empiriska materialet samt resonera kring dessa utifrån tidigare forskning och litteratur, för att sedan underlätta en djupgående analys av materialet.

Den tematiska analysen av det empiriska materialet inleddes med sortering, som enligt Rennstam & Wästerfors (2015) definieras av att skapa en viss överskådlighet i det empiriska materialet, som till en början kan kännas rörig. Då människor uttrycker sig på väldigt olika sätt, är det förståeligt att det inte skulle vara samma typ av svar från samtliga respondenter. Genom en sortering av materialet, granskas enkätsvaren för att till slut hitta en röd tråd mellan de olika respondenternas svar och identifiera vad det är man har uppmärksammat under denna sorteringsprocess. Det viktigaste att lägga fokus på i sorteringsprocesser är vad respondenterna pratar om och hur de pratar om dessa saker, för att sedan granska eventuella samband, mellan vad respondenten väljer att prata om och hur hen pratar om det (*ibid*). Ett begrepp som beskriver den teoretiska ansatsen bakom denna analysmetod är subjektivism (Aspers, 2011) som innebär att jag som forskare söker efter fördjupad förståelse kring deltagarnas uppfattningar samt meningen bakom deras svar på de frågor som ställs. Med tanke på att uppsatsens syfte och frågeställningar fokuserar på döva personers upplevelser av möten med professionella, anser jag att en subjektivistisk startpunkt är att föredra då det är individuella uppfattningar som uppsatsen handlar om. En objektivistisk startpunkt i forskningen av ämnet hade krävt ett annat syfte och andra frågeställningar, eftersom objektivismen inte söker efter fördjupad förståelse utan efter generaliserbara resultat som beskriver en allmän bild grundad i fakta av det fenomen som den objektivistiska forskaren undersökt och därför lämpar sig

objektivismen till vetenskapliga undersökningar. Ett kännetecken för objektivismen är bland annat kategoriseringen av verkligheten i variabler eller populationer, exempelvis kön, ålder och andra mätbara markörer av verkligheten (ibid).

4.6 Litteratursökning

Enligt Bryman (2011) är tidigare litteratur en viktig resurs för forskningen eftersom det finns kunskap att inhämta och ta ställning till. Med hjälp av tidigare litteratur kan forskaren bygga grundpelarna i sin forskning, genom att utforska vad som har sagts kring ett visst ämne som man är intresserad av och därefter kunna identifiera om det finns några kunskapsluckor som forskaren eventuellt kan försöka fylla genom sin forskning, (ibid). En omfattande sökning för tidigare forskning har gjorts i för att kunna redogöra för kunskapsläget inom det område som min uppsats försöker undersöka, nämligen dövkompetens och döva personers upplevelser av bemötandet från professionella inom människobehandlande organisationer, eller den offentliga sektorn. Sökningar i följande databaser har gjorts: *Digitala Vetenskapliga Arkivet (DiVA)*, *Libsearch EBSCO* och *Gallaudet University Library*.

Inledningsvis gjordes en sökning av tidigare studentuppsatser den 12/02–2024 via databasen *Digitala Vetenskapliga Arkivet (DiVA)*, för att se vad tidigare studenter har undersökt i sina uppsatser, med avgränsningarna *Självständigt arbete på grundnivå (kandidatexamen)* samt inom ämnet *Socialt arbete*, med enbart sökordet *döv**. Denna sökning genererade enbart 11 träffar, därför gjordes ytterligare en sökning av studentuppsatser i samma databas den 28/02–2024, men denna gången med fler sökord: *döv* ELLER Deaf ELLER hörselskadad* ELLER "hard of hearing" ELLER teckenspråk* ELLER "Sign language*"* och avgränsning till uppsatser inom ämnet *Samhällsvetenskap*. Denna sökning genererade betydligt fler träffar, 109 studentuppsatser, däribland även studentuppsatser som skrivits av studenter på Socionomprogrammet men som kategoriserats till ämnet samhällsvetenskap.

Efter att ha gått igenom de studentuppsatser som inhämtats via DiVA, har relevanta källor hämtats ut från de enskilda uppsatsernas referenslistor, som sedan granskats för att ta reda på vad för typer av källor som använts och har då valt ut de källor som var *peer-reviewed* för att inkludera dessa i redogörelsen av tidigare forskning i mitt utvalda ämne. Jag inkluderade även artiklar som inte var *peer-reviewed* i övriga delar av uppsatsen, som exempelvis i kapitlet *Bakgrund*. En fullständig redogörelse för vilka källor som inhämtats på detta vis finns tillgänglig i Bilaga 1.

Fler omfattande litteratursökningar gjordes efter att ha hämtat in studentuppsatserna samt de vetenskapliga artiklar som kunnat hittas i deras referenslistor. Den 01/03–2024 gjordes en sökning i databasen *Libsearch EBSCO* med avgränsning till enbart artiklar som var *peer-reviewed* och följande sökord: *Deaf OR "hard of hearing" OR "hearing impaired" OR d/HH AND audism NOT autism*. Denna sökning genererade 25 träffar. Då jag bedömde detta antal vara för lågt, gjordes ytterligare en sökning i en annan databas, *Gallaudet University Library*, som är världens enda universitet med en särskild inriktning på döva, dövkultur och teckenspråk. I denna databas gjordes en sökning, den 01/04-2024, utan någon avgränsning till *peer-reviewed* artiklar, med följande sökord: *Title contains: deaf OR Any field contains: "hard of hearing" OR Any field contains: "hearing impaired" OR Any field contains: "d/hh" AND Title contains: audism NOT Any field contains: autism*. Vidare har sökningen avgränsats till material från *Gallaudet University*

Library Catalog & Articles och som var tillgängliga online med öppen access. Avgränsning gjordes även till material som publicerats mellan åren 2000-2024, inom följande ämnen: *Deafness, Sign Language, Hearing Loss, Social Sciences, Audiology, Psychology, Humans, Developmental Psychology, Hearing Impairments*. Sökningen genererade 2 012 träffar, varav många av dessa var peer-reviewed artiklar som utgör grunden för kapitlet *Tidigare forskning* i denna uppsats.. Det material som inte var peer-reviewed har använts till bland annat kapitlet *Bakgrund*.

5 Teori

I detta kapitel redogörs den teoretiska ansatsen i bearbetningen av det empiriska materialet för att besvara uppsatsens frågeställningar. Denna forskningen har genomförts induktivt, som enligt Karlsson & Bergman (2017) innebär att det empiriska materialet påverkar den teoretiska ansatsen (ibid).

5.1 Social konstruktivism och kulturbegreppet

Vid genomgång av enkätsvaren, har jag identifierat 4 teman som ofta förekommer i svaren från samtliga respondenter: *Dövkompetens, Minoritetsstress, Audism, samt Rättigheter*. Utifrån dessa teman, har jag konstaterat att *den socialkonstruktivistiska teorin* kan vara en bra teoretisk utgångspunkt i analysen av det empiriska materialet, då det utifrån denna teoretiska ansats går att förstå hur respondenternas upplevelser, identiteter och sociala problem uppstått genom sociala samspel samt hur dessa företeelser förändras, med hänsyn till att den ontologiska synen på sociala företeelser är att de “befinner sig i ett tillstånd av ständig revidering” (Bryman, 2011, s. 58). Till den socialkonstruktivismen kopplar jag även in kulturbegreppet, som (Bryman, 2011) anser vara ett konstruktionistiskt begrepp, då en kultur skapas och upprätthålls av medlemmarna i kulturen som besitter kollektiva kunskaper samt uppfattningar om sociala företeelser som medlemmarna i kulturen samspelar med. Dessa uppfattningar är under ständig förändring, vilket innebär att diskurserna inom kulturen kring sociala företeelser förändras utifrån nya uppfattningar samt kunskaper som medlemmarna av kulturen förvärvar i sina sociala samspel (ibid). Denna teori, tillsammans med kulturbegreppet, kan därmed appliceras i en undersökning av döva personers upplevelser genom att studera hur dövulturens samspel med sociala aktörer fungerar.

Vidare har jag även använt Antonio Gramscis begrepp *subaltern*, som enligt Ladd (2003), definieras som specifika samhällsgruppers upplevelse av att nekas rätten till *kulturell hegemoni*, eller tolkningsföreträdare för sin egen kultur, (ibid). Detta då jag har kunnat konstatera att samtliga respondenter pratar om någon form av frustration över att inte bli lyssnade på och över att diskurser kring döv världen samt döva personer ofta bygger på majoritetssamhällets medicinska perspektiv av dövhet och ett förnekande av den kulturella sidan av dövhet som döv världen hellre vill associeras med. Jag har stött på ett intressant påstående av författaren (Ladd, 2003) där han menar att strukturen och diskurserna inom den akademiska världen baseras på en objektivitet som främst informeras av teorier som baseras på kunskaper, upplevelser och värderingar från majoritetssamhället. Därför uppstår ofta skeva bilder av flera minoritetsgrupper när dessa studeras med strikt utgångspunkt i majoritetssamhällets definition av vad som anses vara objektivitet, eftersom att en minoritetsgrupps objektiva sanning, som exempelvis döva personers objektivitet, inte

nödvändigtvis bygger på samma teoretiska grund som det hörande majoritetssamhällets objektiva sanningar.

“(...) the traditional structures and discourses of academia are characterised by a privileged subject investigating an underprivileged object. This is closely linked to traditional beliefs about objectivity in social science research, which express concern about the ‘accuracy’ of results presented by members of minority groups investigating their own communities.” (Ladd, 2003, s. 267)

5.2 Audism

Baserat på uppsatsens frågeställningar och syfte, samt enkätsvarens teman, har jag konstaterat att ett vanligt förekommande problem som döva upplever i möten med professionella är audism. Begreppet audism kan, enligt Bauman (2004), definieras som diskriminering baserat på en persons hörsel, genom att individer som saknar hörsel tillskrivs negativa egenskaper kopplade till sin intelligens eller kompetens och till följd av dessa negativa egenskaper blir döva personer missgynnade i många sammanhang. Bauman har i sin artikel presenterat tre dimensioner av förtryck som utförs genom audism. Först beskrivs den individuella dimensionen, definierad som audism utförd av en enskild individ till en annan. Exempel på individuell audism kan vara att en hörande person hindrar en döv- eller hörselskadad person från att ta del av information eller en konversation. Detta sker, både medvetet och omedvetet, i de situationer då den hörande personen inte tar hänsyn till att den döva personen inte kommunicerar genom tal samt inte hör, vilket leder till att den döva personen går miste om viktig information eller en chans till att ta del av en konversation (ibid).

Den andra dimensionen som beskrivs av författaren (Bauman 2004) är den institutionella audismen, som definieras av förtryck utförd på strukturell nivå. Exempel på detta kan vara att lagstiftning görs utifrån majoritetssamhällets behov och att döva personers rättigheter på så sätt ofta kan åsidosättas. Detta kan bland annat ske när lagstiftning kring rätt till teckenspråkstolk röstas fram av hörande politiker utifrån majoritetssamhällets bästa och inte utifrån dövas bästa. Audism på en institutionell nivå kan också beskrivas som dövas sociala utsatthet, som beror på många olika faktorer, exempelvis tillgång till en teckenspråkig miljö för döva- och hörselskadade barn, bristfällig rättssäkerhet och minoritetsstress (ibid).

Den tredje dimensionen, metafysisk audism, (Bauman, 2004) handlar om de diskurser som det hörande majoritetssamhället har kring döva- och hörselskadade som en minoritet utan tolkningsföreträde samt med behov av integrering med majoriteten genom att exempelvis minska användningen av teckenspråk och uppmuntra döva att tala. Samhällets hörselnorm kan kategoriseras in som metafysisk audism, som är ett normaliserat fenomen där hörseln lyfts fram som något idealt och att en brist på hörsel alltså är något icke-önskvärt. Denna metafysiska dimensionen av audism orsakar, på långt sikt, ytterligare disinhibition av dövvärlden genom att majoritetssamhällets negativa diskurser om döva- och hörselskadade personer normaliserar audism i samtliga tre dimensioner: den individuella, institutionella och metafysiska dimensionen.

5.3 Meyers minoritetsstress-modell

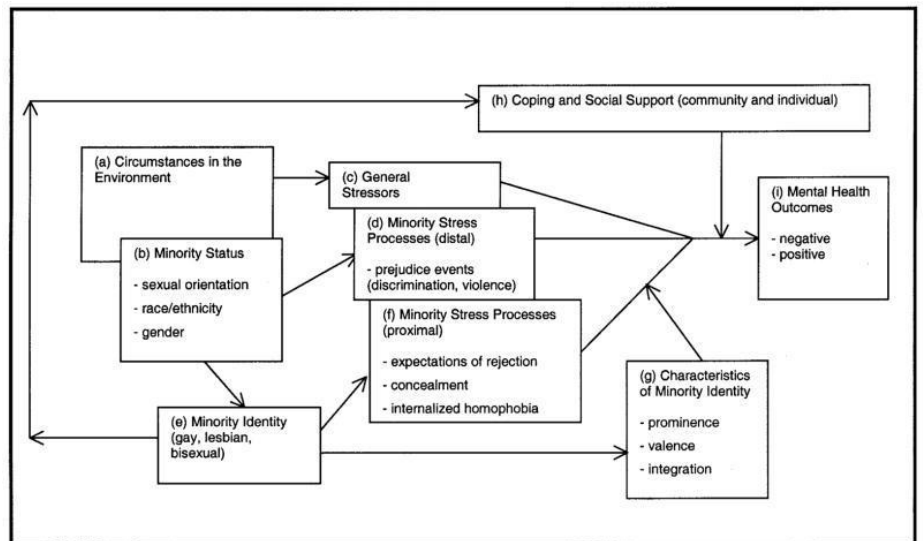
Minoritetsstress-modellen (Meyer, 2003) har tagits fram med syftet att undersöka, förstå och förklara den förhöjda risken för psykisk ohälsa hos personer som identifierar sig med sexuella- och/eller könsidentiteter och därmed tillhör

stigmatiserade minoritetsgrupper som exempelvis HBTQ-communityt och/eller trans-communityt (ibid). Modellen redogör för en unik typ av stress, minoritetsstress, som enbart upplevs av personer inom de stigmatiserade minoritetsgrupperna som Meyers modell ursprungligen tagits fram till och denna stress anses öka sårbarheten för psykisk ohälsa hos dessa personer (ibid).

Modellen i *Figur 1* visar minoritetsstress-processer hos populationen bestående av lesbiska, homosexuella och bisexuella personer (Meyer, 2003). Utifrån denna modell kan stressorerna delas in i 3

olika kategorier. Ruta (c) i modellen med namnet General Stressors, eller generella stressorer (*Figur 1*) beskrivs som stressande händelser och levnadsvillkor, som exempelvis inkomstförlust, bortgång av nära anhörig eller sjukdom (Meyer, 2003). Dessa stressorer är inte direkt kopplade till minoritetsidentitet och kan därmed upplevas av vem som helst, därav namnet *General Stressors*. Vidare till Ruta (d) med namnet Minority Stress Processes (distal), eller avlägsna stressorer (*Figur 1*) beskrivs som en oro eller förväntan att stressande händelser kommer att ske i framtiden, som alltså kan beskrivas som en kronisk stress baserat på risken av att framtida stressorer ska uppstå, därav namnet *Distal* som kan översättas till *avlägsen* (Meyer 2003). Den tredje och sista rutan, Ruta (f) med namnet Minority Stress Processes (proximal), eller centraliserade stressorer (*Figur 1*) kan definieras som internalisering av negativa samhällsattityder gentemot sin egen minoritetsidentitet, därav namnet *Proximal* som kan översättas till *närbelägen*.

Appliceringen av Meyers modell i studier av döva personers psykiska ohälsa. I uppsatsens inledning presenteras begreppet minoritetsstress och jag kommer i detta avsnitt beskriva hur modellen har applicerats i studier av döva personers psykiska ohälsa, vilket konstaterats i FOU-rapport 7/2021 (Gynnerstedt & Hansdotter, 2021). Studien genomfördes på uppdrag av Dövenheten i Lund samt Hörselenheten för vuxna i Malmö, i form av fokusgruppsintervjuer med en fokusgrupp som bestod av åtta professionella som arbetar i verksamheter riktade till döva personer och gruppen bestod av både hörande och döva professionella, (ibid). FoU-rapporten visar att en faktor som exempelvis oro kring tillgänglighet av teckenspråkstolk bidrar till minoritetsstress hos döva- och hörselskadade personer. Vidare anses även den hörande omgivningens attityd samt bemötande påverka döva personer och orsakar

Figur 1. Minoritetsstress-processer i Meyers minoritetsstress-modell (Meyer, 2003)

minoritetsstress i olika grader, beroende på individuella risk- och skyddsfaktorer på en individ- samt gruppnivå. Dövenheten i Region Skåne finns till för att vara en skyddsfaktor på en strukturell nivå, (ibid), genom att agera som en brygga mellan hörande myndighetspersoner, vårdgivare och döva personer, som upplever ett starkt motstånd från samhället på individ- och gruppnivå. Dövas föreningar agerar också som en skyddsfaktor för döva personer, genom att vara en samlingsplats samt en företrädare för döva, genom att bland annat bedriva intressepolitik som ska se till att minska de faktorer på strukturell nivå som anses orsaka minoritetsstress hos döva på individ- och gruppnivå, (ibid).

6 Resultat och analys

I detta kapitel kommer jag att presentera samt analysera resultaten från enkätsvaren som lämnats av totalt 7 respondenter. De respondenter, eller informanter som lämnat svar i denna enkät, möter samtliga urvalskriterier då samtliga identifierar sig som barndomsdöva, är över 18 år gamla och har teckenspråk som sitt förstaspråk. Då urvalet består av privatpersoner, representerar svaren som lämnats ett subjektivt perspektiv på upplevelser av att vara döv samt på hur det påverkar möten med professionella inom människobehandlande organisationer, direkt inhämtat från medlemmar av fältet som studerats.

6.1 Respondenterna

Informanterna har oidentifierats genom att de getts följande fiktiva namn: Anton, Bianca, Clara, Dante, Eva, Fredrika och Greta.

Respondent 1, Anton. En ung man som är barndomsdöv, har arbete som sysselsättning och har svenskt teckenspråk som sitt förstaspråk. Han anser att det finns utmaningar för döva och valde att delta i enkäten för att försöka belysa dessa problem.

Respondent 2, Bianca. En medelålders kvinna som är barndomsdöv, har arbete som sysselsättning och har teckenspråk som förstaspråk. Bianca valde att delta i studien eftersom hon önskar göra skillnad och bidra med kunskap, särskilt kring dövkompetens eftersom det är något som enligt henne är ett ämne som hörande personer inte är tillräckligt bekanta med.

Respondent 3, Clara. En ung kvinna som är barndomsdöv, har arbete som sysselsättning och har danskt teckenspråk som sitt förstaspråk. Hon har valt att delta i denna studie eftersom att hon upplever starka känslor kring audism samt bristen på dövkompetens som hon stöter på i sin vardag och hon har därför en ambition att bidra med sin kunskap samt upplevelser för att belysa dessa problem. Hon anser att det främst är okunskap som leder till audism och att det är därför hon tycker det är viktigt att hon deltar.

Respondent 4, Dante. En ung man som är barndomsdöv, har arbete som sysselsättning och har svenskt teckenspråk som sitt förstaspråk. Han uppger att han är den enda döva personen bland personalen, men att han inte har upplevt svårigheter på grund av det med anledning av att hans arbetsplats varit väldigt tillmötesgående och alltid ordnat med tolkar eller andra kommunikationsalternativ. Inför deltagande i

denna studie hade han lite tveksamheter kring hur mycket han kunde bidra med, då han uppger att han själv har haft relativt bra upplevelser av dövkompetens tack vare att han har en väldigt bra arbetsplats som gör mycket för att han ska kunna inkluderas, trots språkbarriären. Trots det, så har han under tiden han läste informationsbrevet reflekterat och insett att det har skett en hel del händelser som kan anses vara kopplade till audism, exempelvis att hans arbetskollegor ibland erbjuder sig att beställa på restaurang åt honom, som Dante upplevde som något förödmjukande.

Avslutningsvis, påpekar Dante att han tyckte enkätens frågor var lite kluriga och svåra att svara på eftersom han upplevt en mängd olika situationer som han har normaliserat och därmed blir det svårt för honom att minnas vilka händelser som kan vara bra exempel att ta upp som svar på frågorna. Han uppger också att det är beklagligt att hans arbetsplats tillgängliggör för honom mycket mer än vad myndigheter borde. Avslutningsvis anser han att det är otroligt viktigt att denna studie genomförs för att dövas upplevelser och kunskap ska spridas vidare och han menar att det enda sättet som kunskapen kring döva personer kan inhämtas är genom att möta samt prata med döva personer direkt. Han påpekar även att om en döv och/eller teckenspråkig person hade genomfört samma typ av studie, hade kunskapen kanske inte nått ut till de personer som behöver den, nämligen hörande personer, men samtidigt betonar han att döva personers forskning är av stort värde när det kommer till förståelse av döva.

Respondent 5, Eva. En medelålders kvinna som är barndomsdöv, har arbete som sysselsättning och har danskt teckenspråk som sitt förstaspråk. Eva tackade ja till att delta i denna studie eftersom att det, enligt henne, är ett viktigt ämne och hon vill vara hjälpsam genom att bidra med sina upplevelser samt erfarenheter.

Avslutningsvis, uppger Eva att enkäten var svår att besvara med tanke på att svenska inte är hennes första språk och särskilt svårt var det att besvara frågorna skriftligt. Hon uppger att hon är typen av person som behöver tid till att tänka innan hon kan ge ett svar och hon menar på att hon hade kunnat komma på fler exempel om intervjun hade varit på svenskt teckenspråk.

Respondent 6, Fredrika. En ung kvinna som är barndomsdöv, har arbete som sysselsättning, har belarusiskt teckenspråk som sitt förstaspråk och har döva föräldrar. Hon uppger att hon varit uppväxt i teckenspråkiga miljöer.

Avslutningsvis, upplevde Fredrika frågorna som svåra, men nyttiga och uppger att hon hellre hade velat besvara frågorna på teckenspråk, då hon upplever att svenskan begränsar henne, då det tar längre tid för henne att formulera om tankarna från teckenspråk till svenska. Hon upplevde också att vissa frågor återuppväckt minnen av situationer som hon hade glömt bort. Hon tycker det är positivt att studien genomförts av en hörande person, eftersom hon ser det som något positivt att hörande personer intresserar sig för döva- och hörselskadade personer och att det är den typen av hörande personer som, enligt henne, gör att döva känner sig inkluderade.

Respondent 7, Greta. En ung kvinna som är barndomsdöv, har arbete som sysselsättning och har svenskt teckenspråk som sitt förstaspråk. Hon valde att vara

med i denna studie eftersom hon anser att det finns för lite studier där döva personers perspektiv inkluderas och hon är positiv till att detta examensarbete kan bana vägen för framtida aktioner som främjar dövas välmående. Vidare vill hon uppmärksamma vilka brister som enligt henne existerar i dagens system för bokning av teckenspråkstolk.

6.2 Dövkompetens

Det tema som diskuteras mest av respondenterna är frågor kring dövkompetens. Deltagarna talar bland annat om att professionellas kunskapsnivåer inte är tillräckliga, att det saknas medvetenhet samt förståelse för dövas livsvärld och kultur. Vidare uppger respondenter att det ofta förekommer brister när det kommer till anpassningar av kommunikationsmedel i kontakten med professionella, vilket vissa respondenter anser bero på att dövas behov samt rättigheter inte tas på allvar, medan andra anser att det beror på att det saknas den nödvändiga kunskapen hos de professionella. En av deltagarna uppger bland annat följande angående hur hen upplever professionellas bemötande samt kompetens kring dövrelaterade frågor:

“Oftast upplever jag inga problem för mig att ta kontakt med olika myndigheter. De bemöter mig ofta med respekt kan bero på att jag tar min plats och vet saker.”

Medan det också förekommer väldigt mycket kritik avseende professionellas dövkompetens, som exempelvis svaret som citeras nedan:

“Vid psykisk ohälsa är det inte ovanligt att de [professionella] frågar "Du tror inte att det [den psykiska ohälsan] kan vara grund av att du är döv?". Det är psykiskt dränerande. Alltid ska det bero på att vi är döva, och inte på hur de bemöter oss.”

Det första steget i den tematiska analysen av respondenternas svar är att först och främst ta reda på vad deltagarna i studien har för tankar kring vad dövkompetens är och hur detta hade kunnat uppnås inom människobehandlande organisationer.

Vad är dövkompetens? Det råder delade åsikter bland respondenterna kring vad dövkompetens innebär. Majoriteten av respondenterna definierar dövkompetens som en förståelse och medvetenhet kring dövas behov och kultur.

Dövkompetens hos professionella. Respondenterna har uppgett en variation av svar på frågorna avseende deras upplevelser, där vissa uppgett att det har blivit bättre med tiden och andra uppgett att det saknas dövkompetens helt. Även om samtliga personer uppgett olika svar på frågorna, har majoriteten av svaren en negativ syn på hur offentliga verksamheternas dövkompetens ser ut i dagsläget. De mest negativt laddade orden och fraserna som har använts av respondenter för att beskriva sina upplevelser av möten med professionella är bland annat *oacceptabelt*, *otillräckligt*, *kamp*, *“behöver vara på min vakt”*, *dåligt*, *“helt oerfarna”*, *“saknar kunskap”*, *“påminner om 1900-talets oralism”*, *frustration*, *ifrågasättande*, *“ej fokus på dövas bästa”*. De övriga respondenterna som var mer positivt inställda till de professionellas dövkompetens upp gav bland annat följande: *“generellt bra upplevelser, beror på att jag tar plats och vet saker”*, *“läkare brukar lära sig att boka tolk efter de första 2–3 besöken”*, *“det har blivit bättre med tiden”*, *“vissa har mer erfarenhet än andra”*, *“vissa är snälla och lösningsorienterade”*.

Clara är en av respondenterna som uppger att dövkompetensen blir bättre med tiden, menar på att hon identifierat ett sorts mönster där hon vid första mötet upplever en total avsaknad av dövkompetens och behöver då kämpa för att se till att hennes rättigheter till teckenspråkstolkning tillgodoses. Enligt hennes upplevelse, är bland annat sjukvårdspersonal oftast tveksamma till bokning av tolk med anledning av att hon har tillräckligt goda kunskaper i svenska, men att detta förändras så fort hon har lyckats övertyga personalen om att hon behöver en tolk. Enligt henne beror det oftast på att läkaren inser att det inte bara blir lättare för henne, men också för läkaren, som med hjälp av tolk kan utföra sitt arbete mycket smidigare och utan missförstånd. Se citat nedan:

“Finns en del som automatiskt beställer tolk bara för att det står i min journal att tolk måste beställas. Detta har förändrats för min del, för att jag upprepade gånger hade fått förklara mina rättigheter. Men när de väl förstod hur det hela stod till och att mitt behov finns i journalen, så gick det hela smidigt.”

Clara upplever trots allt att hon alltid behöver vara på sin vakt, även då hon upplever att läkaren blivit bättre på att möta hennes behov, eftersom hon har blivit så van med att behöva kämpa för sina rättigheter att det alltid finns en oro inom henne att det inte kommer finnas en tolk på plats eller att hon kommer behöva försvara sig själv och sina rättigheter i möten med professionella som inte är döva. Se citat nedan:

“Trots ökad kunskap om mitt behov av tolk, är jag ändå automatiskt på min vakt och redo att kämpa. Man kan kalla det för en 'arbetskada' att jag är medfödd med känslan av att behöva kämpa. Minoritetsstressen innebär att jag måste vara på alerten och redo att agera.”

Två av de sju respondenterna ansåg att en verksamhet inte kunde anses ha dövkompetens om det inte fanns några döva professionella anställda på verksamheten och att det enbart är döva personer som kan anses besitta dövkompetens, medan hörande personer kan anses ha en medvetenhet samt vara allierade med döva. De övriga respondenterna uppgav att både hörande och döva personer kan besitta dövkompetens, eftersom det enligt deras tolkningar handlade dels om erfarenhet, dels förståelse, kunskap och en förstahandsupplevelse av vilka hinder döva kan mötas av i vardagslivet. Exempel på sådana upplevelser som respondenterna refererat till är bland annat att ha erfarenhet av att behöva boka teckenspråkstolk, att behöva förklara samt argumentera för att erhålla de insatser och stöd man har rätt till som döv person eller att behöva handskas med okunskap hos andra människor som utövar audism. Utöver detta, beskriver en av respondenterna att det enligt hennes definition handlar om en särskild dövkompetens som döva personer automatiskt besitter och att man där kan tala om *Deafhood* vilket hon definierar som en förmåga att kunna förstå exakt vad en annan döv person har gått igenom, på grund av att döva personers upplevelser av bland annat audism är, enligt respondenten, universella. Detta innebär alltså att det enligt hennes bedömning inte kan vara lämpligt för en hörande person att påstå sig besitta dövkompetens på samma sätt som en döv person kan, men att hörande i stället kan besitta en särskild dövkompetens som allierade med dövrörelsen.

Dövkompetens i verksamheter genom döva anställda. Två av sju respondenter uppgav i sitt svar att det enbart är döva personer som kan anses besitta dövkompetens, medan en av respondenterna uppger att en verksamhet anses ha ingen dövkompetens så länge det inte finns döva anställda. Se det citerade svaret nedan:

“En verksamhet har NOLL dövkompetens om det inte har en döv personal. Enkelt. Därför är det extremt viktigt att tex dövkonsulenten på Arbetsförmedlingen är döv. Att man ska kunna få hjälp mot psykisk ohälsa av en döv person, men tyvärr är det ju ganska sällsynt.”

Respondenten syftar alltså på att det behövs döva personer inom särskilda yrken, som exempelvis dövkonsulent och kurator/psykolog som är döv för att verksamheten ska kunna bemöta döva klienter på det bästa sättet. Detta perspektiv kan jag koppla till teorin om *dövepistemologi* och *Deafhood* begreppet (Hauser et al., 2010) som kännetecknas av en särskild kunskapssyn som döva har och att denna epistemologin är en unik resurs hos enbart döva, som kännetecknas av en särskild kunskapssyn där verkligheten baseras mer på visuella intryck, vilket innebär att döva personer har ett särskilt sätt att interagera med samt relatera till omgivningen som ibland kan leda till missförstånd hos hörande personer som inte har förståelse för denna epistemologi. Det framgår bland annat exempel kring hur hörande lärare som saknar kompetens i visuell kommunikation kan orsaka negativa konsekvenser för döva barns lärande (ibid). Därför kan det vara bra att det arbetar döva personer i en verksamhet för att den ska kunna anses besitta dövkompetens, eftersom det då går att säkerställa att döva klienter blir bemötta på rätt sätt och kan få hjälp och stöd från någon med samma språkliga och kulturella bakgrund.

Dövkompetens i verksamheter där det inte finns döva anställda. Många av svaren tyder på att hörande också kan besitta dövkompetens, trots att det finns vissa tveksamheter kring huruvida de ska referera till det som dövkompetens eller *medvetenhet*. De flesta respondenter definierade dövkompetens som en gedigen medvetenhet kring dövas språk, kultur och även funktionshinder samt vilka behov döva har i kontakt med hörande. Av några exempel som uppgetts av respondenter, framgår det dock att det är något sällsynt att bemötas av professionella som är hörande och samtidigt besitter en gedigen dövkompetens. Det framgår av svaren att upplevelserna varierar mellan att vara väldigt negativa och att vara på en acceptabel nivå med vissa brister. Det förekommer dock aldrig något svar som tyder på att det finns hörande professionella som besitter dövkompetens redan från första mötet, utan det framgår att respondenterna oftast behöver kämpa för att de professionella de möter ska få åtminstone en grundläggande dövkompetens inför framtida möten. Detta uppges av många respondenter som en anledning till att de upplever minoritetsstress, vilket har konstaterats vara ett vanligt problem för döva personer (Gynnerstedt & Hansdotter, 2021; Meyer, 2003). Därför finns det mycket som talar för att en verksamhet inte riktigt besitter dövkompetens om det inte finns möjlighet för döva klienter att möta döva professionella, alternativt professionella som är CODA, eller *Children of Deaf Adults*, eftersom hörande personer som vuxit upp i teckenspråkiga miljöer anses besitta en gedigen dövkompetens samt en förståelse för den döva epistemologin (Bordreau & Ruggero, 2022; Jannusch, 2023)

Konsekvenser av bristfällig dövkompetens. Fredrika uppger att det ofta sker byten av tolkar i sammanhang där det är viktigt att tolken hänger med samt har kunskap om vad som har pratats om vid tidigare tillfällen, som exempelvis hos psykologen. Se Fredrikas exempel i citatet nedan:

"Nästan omöjligt att få samma tolkarna, tex psykologi då är det ganska sårbart och utsatt situation och man får hela tiden nya tolkarna som är bra och dåliga. Man måste förklara för tolken om och om för att tolkarna ska kunna översätta

bra. Svårt ju översätta om man inte vet grunden dvs vad som har pratats om förra sessioner samt alla teckenspråkiga har också dialekter så det tar oss ett tid likaså för tolkarna att vänja vid våra 'dialekt på teckenspråk'."

Fredrika uppger även att det ligger en förklaringsbörda över henne och att hon alltid förväntas förklara sina behov samt vad det innebär att vara döv till de professionella som hon möter. Hon uppger även att de professionella som hon har mött inte visar på en medvetenhet kring hur det är att vara en minoritet och ännu mindre förståelse kring vad dövhet är samt hur man ska bemöta döva om man själv inte är döv. Hon uppger bland annat också att hon är rädd för att oralismen är på väg tillbaka och att dövkompetensen ser ut på samma sätt som det varit under oralismens tid, det vill säga under 1900-talet. Se citatet nedan:

"Ibland måste jag förklara för dem hur det är att vara döv och extra på varför jag tycker är stressigt eller problematiskt för mig för det är ofta att de inte ser problemet tex minoritetstress och hur det är att vara döv i nuvarande samhället och be dem att hänvisa mig till rätt organisationer tex som har dövkompetens eller teckenspråkiga personal."

Greta uppger en liknande känsla av att ansvaret läggs på henne att ständigt påminna om vad dövhet innebär och tar sin läkare som exempel, som hon menar har rätt attityd men saknar kunskap. Se Gretas svar i citatet nedan:

"Min läkare har rätt attityd men saknar kunskap och det är mitt ansvar att förklara om det rör sig om min psykiska hälsa och sjukskrivning som kuratorer från dövmottagningen inte har hand om."

Slutsatsen är därmed att respondenternas svar avseende definitionen av dövkompetens samt huruvida de upplever att det finns någon dövkompetens hos professionella i dagsläget går hand i hand med upplevelsorna av audism och minoritetsstress, som presenteras i de följande avsnitten, 6.3 *Audism* samt 6.4 *Minoritetsstress*.

6.3 Audism

Resultaten från enkäten visar att audism är något som på ett negativt sätt påverkar respondenternas vardag och därför bedömer jag att temat *Audism* behöver belysas för att besvara uppsatsens frågeställningar avseende dövkompetens samt dövas rättigheter. Samtliga respondenter uppger att de är bekanta med audism-begreppet och alla svar har en gemensam definition, vilket är *diskriminering* och *förtryck*. Vidare uppger respondenterna en mängd olika exempel på vilka handlingar som kan anses vara audism och det framgår av svaren att det är ett mycket känsligt ämne för samtliga respondenter. Nedan presenteras citat från två respondenter som uttrycker sina tankar kring audism:

"Användning av tolk är en sak, en upplevelse i sig. Audism är en annan upplevelse och den upplevelsen är svår att återberätta. Känslorna är svåra att återberätta, de känslorna är bara vi döva som kan känna och förstå. Ungefär som de svarta upplever rasism och förtryck, det kan jag aldrig föreställa mig eftersom jag är vit."

"Det är inte roligt att ta upp ämnet audism, för det väcker tunga känslor. Men det är ändå viktigt att belysa det - samtidigt är det också utmattande. Trots detta reflekterar jag mycket över hur vi kan synliggöra oss på bästa sätt."

Definitionen av audism. Samtliga respondenter definierar audismen som en form av diskriminering som riktas mot personer baserad på deras hörselnedsättning. Respondenterna menar också att audismen innebär utfrysning, ignorans och underskattning av dövas kapaciteter samt intelligens. Vidare uppger en del respondenter att audismen kan ske både medvetet, genom exempelvis utfrysning eller mobbning, och omedvetet, genom att exempelvis missa att inkludera en döv person i ett samtal eller genom att avfärda en döv person som söker kontakt med anledning av att den döva personen inte talar eller läser på läppar. Det senare exemplet beskrivs av respondenten som ett av de vanligaste typerna av audism, att hörande personer, både professionella och privatpersoner, visar tydligt på att de inte är bekväma med att kommunicera skriftligt alternativt via tolk. Nedan presenteras ett utdrag av de svar som beskriver denna företeelse:

“Värsta upplevelse är att när jag försökte få tid på vårdcentral tex men enda sättet var att bli uppringd. Trots otaliga förklaringar om att man var döv, skulle man minsann bli uppringd.”

“En läkare ville inte ta emot mig när receptionen har glömt boka tolk då krävde jag att vi kunde skriva och jag har väntat länge på remissen. Läkaren ville inte ha skriftlig kommunikation med mig. Allt handlade om hans behov: Hörsel och tal. Jag krävde en av deras personal att delta i på mötet och skrev åt honom.”

“Sjukvård - upplever att det är jobbigt för dem att skriva så de försöker hela tiden få mig att läsa på läpparna. De vill bestämma om vi ska få tolk eller inte, de tror att de vet bättre än oss. Kan inte ens bara berätta mina upplevelser utan att behöva förklara för dem vad minoritetstress, audism och olika hinder i vardagen.”

“Får inte lika möjligheter eller rättvisa behandling dvs får direkt vägg eller dörrarna låsta för att de tror att hörseln är viktigaste i världen dvs för att kunna klara i livet eller samhället.”

“Vi lider redan av förklaringsbörda och minoritetstress. Jag har märkt att om jag säger jag är hörselskadad då bemötas jag bättre. Men det ska egentligen inte vara så.”

Strategier för att handskas med upplevelser av audism. Respondenterna har delade tankar kring vilka strategier de kan använda sig av för att bemöta audism. Det framgår vissa negativa svar, där respondenterna uppger att det enda som döva kan göra när de utsätts för audism är att säga ifrån, som denna respondent uttryckte enligt citatet nedan:

“Säga ifrån. Har tyvärr inga andra speciella strategier utöver det.”

Greta uttryckte liknande tankar, men hävdar att det som hon gör själv är att bestämma sig om hon orkar ta risken att bli utsatt för audism när hon ska bestämma om hon ska närvara då hon i förväg vet om att hon kommer delta i något sammanhang där hörande utgör majoriteten. Vid de tillfällen där hon känner att hon orkar eller då hon känner att hon måste närvara, är hon mentalt förberedd och är alltid på sin vakt, redo för att försvara sig om en situation skulle uppstå. Vid tillfällen då hon känner att hon inte orkar med eventuella risker för audism, samt då det inte

handlar om något obligatoriskt möte, brukar hon avstå från deltagande. Till detta uppger Greta också att det orsakar trötthet, med tanke på att hon alltid känner att hon är i försvarsläge och att hon många gånger inte närvarar på olika möten som hon egentligen hade velat närvara på, bara för att minimera oron kring att eventuellt behöva försvara sig och sina rättigheter. Se Gretas svar i citatet nedan:

“Jag undviker där det är stor risk för audism, om jag kan. När jag orkar, tar jag risken. Det påverkar min psykiska hälsa. Det påverkar min ork. Minoritetsstressen ökar och gör att jag inte alltid orkar vara där jag borde vara. Det gör att jag hatar att vara döv, just på grund av att hur samhället ser på mig som döv individ.”

Clara uttrycker att hon väljer att föreställa sig att audism sker omedvetet, vilket hon anser vara viktigt för att få hörande personer att uppmärksamma sin audism samt reflektera kring hur döva personer kan påverkas av att bli bemötta med audism, trots att det sker omedvetet. Se Claras svar i citatet nedan:

“Jag försöker alltid att anta att den [audismen] är omedveten och förklarar för personen hur de kan bemöta mig på bästa sätt. Jag använder 'jag-upplevelsen'-metoden, till exempel säger jag alltid 'Jag blir ledsen när du säger så... får jag höra mer om varför du tänker så', istället för att angripa personen. Jag försöker också att istället för att attackera, fråga 'Får jag visa dig hur du kan göra det bättre?'. Inte lätt!!”

6.4 Minoritetsstress

Samtliga respondenter uppger någon typ av minoritetsstress, både direkt och indirekt. Minoritetsstressen kopplas ofta till möten med professionella inom människobehandlande organisationer, där respondenterna uppger ofta att de har behövt förklara sina rättigheter och sina behov i samband med möten hos professionella. Vidare uppger Dante att det är mycket sannolikt att många upplevelser som har varit negativa för honom har antingen förträngts eller normaliserats, vilket har gjort det svårt för honom att komma på exempel för att illustrera exempelvis hur audismen kan te sig samt hur han påverkas av bristfällig dövkompetens. Se hans svar i citatet nedan:

“Vissa frågor var kluriga att svara på, då man upplevt miljoner situationer så att det är så normaliserat att man kanske inte berättar om dem som enkäten hade haft nytta av.”

Vad är minoritetsstress? Trots att enkäten inte har några frågor som handlar om just minoritetsstress, har många respondenter beskrivit vad begreppet är och presenterat exempel på hur minoritetsstressen kan upplevas för dem. Clara uttrycker sig kring hur minoritetsstressen upplevs av henne som en ständig känsla av att någonting hemskt kommer att inträffa samt en känsla av att behöva vara en förebild för hela dövvärlden, då hon oroar sig för att hennes agerande skulle möjligtvis kunna leda till stereotyper om hela dövvärlden. Se Claras svar i citatet nedan:

“Låg självkänsla och lågt självförtroende, ständig vaksamhet gentemot hörande människor och att alltid vara beredd om något hemskt skulle inträffa. Det är en konstant stress, känd som minoritetsstress, och det leder även till att jag känner mig tvungen att vara ett bra exempel, eftersom det snabbt kan vända till stereotyper om alla döva om jag beter mig dåligt. Det är mycket utmattande. Tex ang vårdcentral så hade det kunnat sluta med att jag inte orkar söka vård och min symptom förvärrades. Som tur är bytte jag vårdcentral bara.”

Precis som i minoritetsstress-modellen (Meyer, 2003) går det att identifiera de olika kategorierna av stressorer hos Clara. Enskilda händelser, som exempelvis diskriminering eller våld, är den första stressorn som aktiveras vid enskilda stressande händelser och som är en naturlig reaktion hos samtliga människor. Det som skiljer minoritetsstressen från vanlig stress är att det förekommer ytterligare stressorer som är förknippade med personens minoritetsidentitet. Meyers modell har ursprungligen tagits fram för att undersöka stressorerna hos homosexuella, lesbiska och bisexuella personer, där de minoritets specifika stressorerna delas upp i två kategorier: *distala/avlägsna* och *proximala/närbelägna* stressprocesser (ibid). För att återkoppla till Claras beskrivning av hur minoritetsstress kan kännas, går det att se att stressprocesserna i Meyers modell kan identifieras i hennes upplevelse. De distala, eller avlägsna stressprocesserna som Clara upplever är bland annat den ständiga vaksamheten, som är en avlägsen stressor, det vill säga en stressor som ännu inte har slagits igång, men att personen ändå upplever stress (ibid). De proximala/närbelägna stressprocesserna kan vara hennes oro kring att framstå som en god förebild, för att undvika att stereotyper om döva personer orsakas av hennes individuella handlingar (ibid). Detta är ett tydligt exempel på en proximal stressprocess, eftersom att Claras beskrivning tyder på att hon har internaliserat dövvärldens stigmatiserade och underprivilegerade minoritetsstatus, genom att hon identifierar sig som en del av minoritetsgruppen.

6.6 Respondenternas reflektioner kring enkäten

Uppsatsens syfte och frågeställningar har haft som mål att undersöka just *döva* personers synpunkter kring dövkompetens inom människobehandlande organisationer, huruvida de särskilda rättigheterna som döva personer har beaktas i möten med professionella, som medlemmar av en språklig samt kulturell minoritet (Språklagen 2009:600) och avslutningsvis ta reda på huruvida det uppstår situationer av diskriminering i dessa möten. Av denna anledningen, var det viktigt för mig att ta reda på vad respondenterna har haft för reflektioner kring enkäten som de besvarat.

Generell återkoppling. Det har förekommit till stor del enbart positiva samt optimistiska återkopplingar, som respondenterna fick möjligheten att beskriva vid slutet av enkäten. Det som en del respondenter ansåg vara en nackdel med enkäten var att det inte genomfördes intervjuer med teckenspråkstolk och många uppgav att de hade svårigheter med att formulera sig i skrift. Nedan presenteras ett urval citat från respondenternas upplevelse av enkäten.

“Svåra frågor men nyttiga, önskar bara att jag kunde svara på teckenspråk för jag känner att svenska begränsar mig. Blir stressad av att det tar längre tid för mig att formulera mina tankar till svenska språket.”

“Det är frustrerande att det finns så mycket att säga, men ändå känns det svårt att berätta. Det finns så många exempel men man blir överväldigad av tidigare erfarenheter att man liksom tappar bort det man vill lyfta. Det är utmattande, dessutom skulle jag önska att det var en intervju. Känns som att det blev rörigt för mig till slut, där jag redan svarat på några saker och lyft exempel, så ska jag sen ändå ta fram exempel. Det är tråkigt att hinder ska göra så att det blir så här.”

Synpunkter på att studien genomfördes av en hörande person. Vidare undersökte jag respondenternas åsikter samt om det uppstått någon oro på grund av att studien genomförts av en hörande samt icke-teckenspråkig person och därmed en *outsider*, om man utgår från ett etnografiskt perspektiv (Aspers, 2011). Nedan presenteras ett urval av respondenternas synpunkter:

“Det är så viktigt att du frågar! Det märks direkt att du frågar med respekt, och genom att använda öppna frågor kan det aldrig gå fel. När jag blev kontaktad av dig för att delta i denna enkät och du berättade att du har bekantat dig med dövas historia samt kultur sedan några år tillbaka, fick jag en känsla av förtroende gentemot dig. Jag vet också att du redan har upplevt strukturell diskriminering direkt genom att behöva beställa tolk till ditt examensarbete. Det gör att du redan har sett vår vardag, vilket gör det lättare för mig att dela med mig till dig. Jag känner också en positiv känsla när det gäller att du utför ditt examensarbete om våra upplevelser. Jag är säker på att du kommer att belysa dem från vår synvinkel.”

“Det finns en viss oro att vissa saker som lyfts i rapporten inte blir vinklad rätt, just på grund av det saknas den expertisen som bara döva kan besitta när det gäller upplevd audism. Dövkompetens och att vara döv är två helt olika saker och det här handlar just om att vara döv. Det är svårt för mig att beskriva exakt hur jag känner, eftersom jag alltid är rädd att mina känslor förminskas eller att det inte är tillräckligt starkt för att påverka så att det blir en förändring. Användning av tolk är en sak, en upplevelse i sig. Audism är en annan upplevelse och den upplevelsen är svår att återberätta. Känslorna är svåra att återberätta, de känslorna är bara vi döva som kan känna och förstå. Ungefär som de svarta upplever rasism och förtryck, det kan jag aldrig föreställa mig eftersom jag är vit.”

7 Diskussion

Detta uppsatsarbete har handlat om döva personers upplevelser av dövkompetens inom människobehandlande organisationer. Under studiens gång, har tre teman kunnat identifieras för att presentera tydliga och välstrukturerade svar på uppsatsens frågeställningar. Respondenterna har lämnat svar på enkäten som har handlat om bland annat deras syn på dövkompetens inom välfärden, audism inom offentliga verksamheter och slutligen minoritetsstress. I detta kapitel kommer jag att presentera forskningens slutsatser i jämförelse med tidigare forskning samt de teoretiska ansatser som har använts till denna studie. Jag kommer även lägga fram förslag på potentiella åtgärder samt betona hur och varför denna studies fynd bör studeras vidare av flera forskare inom fältet.

I genomgången av enkätsvaren har det framkommit att respondenterna anser att dövkompetensen inte är på en acceptabel nivå. Jag har även konstaterat att detta är något som kan bero på att det saknas professionella som besitter en gedigen dövkompetens och jag gjorde en koppling till *dövepistemologin* (Hauser et al., 2010) eller den unika kunskapssyn som är ett kännetecken för döva personer (ibid). Vidare har jag även konstaterat att ingen av respondenternas svar tyder på att de hörande professionella som de möter besitter någon dövkompetens från och med det allra första mötet, utan att det ofta upplevs av respondenterna som att det läggs en förklaringsbörda på dem i samband med exempelvis byte av läkare, psykolog eller handläggare. Detta uppges av respondenterna ligga till grund för minoritetsstress,

vilket är en särskild typ av stress som drabbar personer som tillhör minoritetsgrupper (Meyer, 2003; Gynnerstedt & Hansdotter, 2021). Dessa fynd har legat till grund för min slutsats och svar på uppsatsens frågeställningar. Utifrån vad som har framkommit i respondenternas svar, i kombination med tidigare forskning, min förståelse och en teoretisk ansats baserad på bland annat Baumanns tre dimensioner av audism (Bauman, 2004) är min konklusion att en verksamhet inte riktigt besitter dövkompetens om det inte finns möjlighet för döva klienter att möta döva professionella, alternativt professionella som är CODA inom människobehandlande organisationer. Detta på grund av att hörande personer som vuxit upp i teckenspråkiga miljöer anses besitta en gedigen dövkompetens samt en förståelse för den döva epistemologin (Bordreau & Ruggero, 2022; Jannusch, 2023) vilket hörande personer utan livserfarenheter och förståelse av dövvärlden inte kan besitta.

Vidare beskriver också respondenternas svar upplevelser av möten med professionella i människobehandlande organisationer som kännetecknas av att hörseln och talet prioriteras som kommunikationsmedel, medan teckenspråket nedvärderas, vilket definieras av den institutionella dimensionen av audism (Bauman, 2004). Avslutningsvis, audismens metafysiska dimension bekräftas genom att respondenternas upplevelser tyder på att deras behov och rättigheter, samt även deras intelligens och förmågor underskattas på grund av audismens djupa rötter i bland annat oralismen och diskurser om döva genom historien (ibid). Audismens metafysiska dimension kan alltså beskrivas som kärnan till uppsatsens problemformulering och därför är det viktigt att framtida forskning görs kring audismens rötter för att kunna motverka ytterligare negativa implikationer över diskurserna kring döva personer som i dagsläget präglas av audism.

Förslag

Som det har framgått av resultaten, är det tydligt att det råder en brist på dövkompetens, att döva utsätts för audism i möten med professionella samt att det råder en epidemi av minoritetsstress. Baserat på den tidigare forskningen, kan jag påstå att detta är ett fenomen som inte bara är ett problem här i Sverige, utan världen över. Om man exempelvis hänvisar till Rodrigues et al. (2022) som bland annat talar om bristen på dövkompetens hos lärare i Portugal och Sverige, så visar denna studie på att problem såsom audism eller bristfällig dövkompetens kräver en särskild kunskapssyn, som (Bauman, 2004) kallar för dövepistemologi. Denna kunskapssyn är väsentlig för att döva- och hörselskadade personer ska få en likvärdig välfärd så som alla andra människor, utan att riskera förödande konsekvenser orsakade av missförstånd, som Ekström & Hellströmer (2016) skriver om, avseende dövas rättsosäkerhet (ibid). Mitt förslag är därför att dövkompetensen inom människobehandlande organisationer hade kunnat tillgodoses genom att rekrytera döva personer.

Dagens hörande professionella som arbetar inom människobehandlande organisationer är i behov av en rejäl kompetenshöjning, som eventuellt hade kunnat ske i samarbete med Sveriges Dövas Riksförbund och på så sätt förstärka hörande professionellas dövkompetens. Vidare är fortsatta studier av audism viktiga för att utöka kunskapen samt förståelsen bland hörande professionella, inte minst inom socialt arbete, för att på så sätt förebygga negativa konsekvenser hos klienter som är döva i sin kontakt med professionella, som Gynnerstedt & Hansdotter (2021) också konstaterat i deras rapport.

Detta arbete kan leda till fortsatta studier, som kan möjliggöra för framtagning samt implementering av nya strategier och förhållningssätt hos hörande professionella som möter döva klienter. Genom att professionella besitter en grundläggande dövkompetens, bör man kunna säkerställa att döva klienter i mötet med professionella blir bemötta på ett sätt där hänsyn tas, både till funktionshindret i sig, och till kulturella aspekterna av dövhet.

Referenslista

Ahlm, F., & Blad, E. (2021). "Samhället tror att alla hör, men det gör inte vi" : Döva individers upplevelser av risker och strukturell diskriminering i sin vardag.

Bauman, H-D. L. (2004). Audism: Exploring the Metaphysics of Oppression. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 9(2), 239-246.

Bourdreau, E. & Ruggero, C. (2022). *The complexity of the CODA experience*. Harvard Graduate School of Education. [hämtad 23 maj 2024]
<https://www.gse.harvard.edu/ideas/news/22/08/complexity-coda-experience>

Buzungu, H. F. & Rugkåsa, M. (2023) Lost in culture: Language discordance and culturalization in social work with migrants, *Nordic Social Work Research*, 13:4, 537-549.

Chapple, R. L. (2019) Culturally responsive social work practice with D/deaf clients. *Social Work Education* 38:5. s.576-581.

Chelius, S., Jonker, B. E. and Brouwers, M. (2022). Exploring the job demands experienced by employees with hearing impairment in South Africa. *SA Journal of Human Resource Management/SA Tydskrif vir Menslikehulpbronbestuur*, 20(0), a1998.

Chovaz, C. J. (2013). Intersectionality: Mental health interpreters and clinicians or finding the "sweet spot" in therapy. *International Journal on Mental Health and Deafness*. (Volym 3, första upplagan). [hämtad 22 maj 2024]
<https://www.ijmhd.org/index.php/ijmhd/article/view/23>

Edenfur, F. (2024) "Jag undrade om det hade med tolkandet att göra, Att det kunde bli en sådan missuppfattning": En kvalitativ intervjustudie om upplevelsen av att använda teckenspråkstolk i möte med döva klienter hos handläggare inom socialtjänsten.

Ekström, C. (2016). När dövkompetensen brister hos rättsväsendet : En kvalitativ studie av dövas upplevelse av mötet med rättsväsendet och dess konsekvenser

Ekström, C. & Hellströmer, A. (u.å.). Förstudie 2015/094 Dövas RättsOsäkerhet. I: Sveriges Dövas Riksförbund. (u.å.) *Slutrapport – Redovisning av projektstöd från Arvsfonden* (s. 13-89). Sveriges Dövas Riksförbund
https://sdr.org/wp-content/uploads/2021/04/dovas_rattsosakerhet.pdf

Friedner, M. (2016). Understanding and Not-Understanding: What Do Epistemologies and Ontologies Do in Deaf Worlds? *Sign Language Studies*, 16(2), 184–203.

Gynnerstedt, P. & Hansdotter, S. (2021). *Minoritetsstress hos vuxna teckenspråkiga döva*. FoU-rapport 7/2021, FoUU-enheten, Psykiatri, habilitering och hjälpmedel Region Skåne.

- Granqvist, K. & Edlund Lopez, V. (2020). "Jag begränsade mig inte utan omgivningen begränsade mig" : En kvantitativ undersökning om Döv, döv eller hörselskadades påverkan av samhällets konstruktioner av Döva.
- Göransson, S. & Westholm, G. (1995). *Nästan allt om döva*. Örebro: SIH Läromedel.
- Högberg, C. (2015). *Dövkompetens inom sociala myndigheter, tack! : En litteraturöversikt som undersöker forskningen om relationen mellan döva klienter och sociala myndigheter*
- Jannusch, C. (2023). Growing up as coda: The bridge between two worlds. *CODAs*. [hämtad 23 maj 2024] <https://nagish.com/post/child-of-deaf-adults-experience>
- Ladd, P. (2003) *Understanding Deaf Culture: In Search of Deafhood*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Lane, H. (2017). *Bakom välviljans mask: försvagning av dövsamhället*. [Johanneshov]: Inläst för Myndigheten för tillgängliga medier.
- Martinsson, N. (2021) Vem kan skaffa sig dövkompetens? *Dövas Tidning*, 27 maj. <https://dovastidning.se/nyhet/vem-kan-skaffa-sig-dovkompetens/>
- Mathews, J. L., Parkhill, A. L., Schlehofer D. A., Starr M. J., and Barnett, S. (2011). Role-reversal exercise with Deaf Strong Hospital to teach communication competency and cultural awareness. *American journal of pharmaceutical education*, 75(3), 53.
- Meyer, I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: conceptual issues and research evidence. *Psychological bulletin*, 129(5), 674.
- Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2015) *Från stoff till studie: om analysarbete i kvalitativ forskning. (1. uppl.)* Lund: Studentlitteratur.
- Rodrigues, F. M, Rato, J. R., Mineiro, A. and Holmström, I. (2022). Unveiling teachers' beliefs on visual cognition and learning styles of deaf and hard of hearing students: A Portuguese-Swedish study. *PloS One*, 17(2)
- Saunders, K-C. (2016). A Double-Edged Sword: Social Media as a Tool of Online Disinhibition Regarding American Sign Language and Deaf Cultural Experience Marginalization, and as a Tool of Cultural and Linguistic Exposure. *Social Media + Society*. 2(1)
- Sparrow, R. (2010) Implants and ethnocide: learning from the cochlear implant controversy, *Disability & Society*, 25:4, 455-466.
- Svensson, P. & Ahrne, G. (2022) Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I: Ahrne, G. & Svensson, P. (red) *Handbok i kvalitativa metoder. (tredje upplagan, s.24-39)*. Stockholm: Liber

Sveriges Dövas Riksförbund (u.å) Frågor och svar: Hur många döva finns det i Sverige? <https://sdr.org/question/hur-manga-dova-finns-det-i-sverige/> [hämtad den 2024-04-01]

Sveriges Dövas Riksförbund (2020) *Skuggutredningen: Rätt till tolk – ingen tolkningsfråga!*
https://sdr.org/wpcontent/uploads/2021/03/skuggutredning_tolktjanst.pdf [hämtad den 2024-04-01]

Vetenskapsrådet. (2017) *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wolbers, K., Dostal, H., Graham, S., Martin, L. B., Allen, T., Holcomb, L. and Saulsburry, R. (2023). *Writing Knowledge, Practices, Efficacy, Interests, Attitudes, and Beliefs of Deaf Education Teachers: A Randomized Controlled Trial*.

Lista över bilagor

Bilaga 1 - Informationsbrev

<p>Projektets titel:</p> <p>Döva- och hörselskadade personers upplevelser av dövkompetens bland professionella i människobehandlande organisationer. En kvalitativ studie</p>	<p>Datum:</p> <p>Vårterminen 2024</p> <p>Kurs:</p> <p>SC163 Socialt Arbete: Examensarbete</p>
<p>Studieansvarig:</p> <p>Adrian Trif</p> <p>Telefon:</p> <p>072 449 46 02</p> <p>E-post:</p> <p>adriantrif2001@icloud.com</p>	<p>Malmö universitet, Fakulteten vid hälsa och samhälle, 205 06 Malmö, Tfn: 040- 6657000</p> <p>Utbildning:</p> <p>Socionomprogrammet</p> <p>Nivå:</p> <p>Kandidat</p>

Introduktion

Mitt namn är Adrian Trif och jag är student på Socionomprogrammet vid Malmö universitet. Denna termin är det dags för oss att skriva våra examensarbeten. Mitt examensarbete handlar om döva personers upplevelser av dövkompetens hos professionella inom välfärdens verksamheter.

Syfte

Syftet med mitt examensarbete är att ta reda på om döva- och hörselskadade personer anser att de som arbetar i offentliga verksamheter (välfärden) har tillräcklig dövkompetens, det vill säga förståelse för döva, dövulturen och betydelsen av teckenspråk för dövas kommunikation.

Studien riktar sig till vuxna barndomsdöva eller hörselskadade

Du som väljer att delta behöver vara minst 18 år gammal samt identifiera dig som barndomsdöv eller hörselskadad. Det är även ett krav att du som deltar har svenskt/övrigt teckenspråk som ditt förstaspråk.

Digital enkät

Undersökningen genomförs skriftligt, i form av en digital enkät med öppna frågor. Deltagarna kommer att få beskriva sina upplevelser från möten med offentligt anställda professionella, vilket kan innebära att känsliga uppgifter som handlar om förtryck och diskriminering kan komma att behandlas.

Deltagare behöver ha tillgång till dator eller en mobil enhet och internetuppkoppling

För att kunna delta, behöver du ha tillgång till en dator eller en mobil enhet med internetuppkoppling. Enkäten kommer att finnas tillgänglig via *Survey & Report*, en digital plattform för enkäter, vilket du kommer att få tillgång till genom unika inloggningsuppgifter som du kommer erhålla i samband med ett eventuellt deltagande.

Frivillighet och konfidentialitet

Ditt deltagande i undersökningen är helt frivilligt. Du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering.

Konfidentialitet eftersträvas i undersökningen genom att ingen obehörig får ta del av materialet. Materialet förvaras så att det bara är åtkomligt för oss/mig som är undersökningsledare. När examensarbetet är färdigt kommer det att publiceras i en databas för examensarbeten och finnas tillgängligt via Malmö universitet. I rapporteringen av resultatet i examensarbetet kommer deltagarna att avidentifieras så att det inte går att koppla resultatet till enskilda individer. När uppsatsarbetet är slutfört kommer all form av material att förstöras.

Härmed tillfrågas du om deltagande i denna studie.

2024.04.25

Adrian Trif, socionomstudent
adriantrif2001@icloud.com
072-449 46 02

Hanna Egard, handledare
hanna.egard@mau.se
040-665 74 66